SAĞLIK TURİZMİNİN SANDIKLI İLÇESİNE OLAN KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ: HÜDAİ KAPLICALARI ÖRNEĞİ

Tuğba ERGÜVEN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL
Ekim, 2023
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAĞLIK TURİZMİNİN SANDIKLI İLÇESİNE OLAN KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ: HÜDAİ KAPLICALARI ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Tuğba ERGÜVEN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

AFYONKARAHİSAR 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "**Sağlık Turizminin Sandıklı İlçesine Olan Kültürel ve Ekonomik Etkileri: Hüdai Kaplıcaları Örneği**" adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

05/10/2023

İmza

Tuğba ERGÜVEN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	**Adı- Soyadı**	Tuğba ERGÜVEN
	Numarası	200642115
	Anabilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Sosyoloji
	Program Düzeyi	☒Yüksek Lisans ☐Doktora ☐Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Sağlık Turizminin Sandıklı İlçesine Olan Kültürel ve Ekonomik Etkileri: Hüdai Kaplıcaları Örneği
Tez Savunma Sınav Tarihi		05.10.2023
Tez Savunma Sınav Saati		12:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır

ÖZET

SAĞLIK TURİZMİNİN SANDIKLI İLÇESİNE OLAN KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ: HÜDAİ KAPLICALARI ÖRNEĞİ

Tuğba ERGÜVEN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Ekim, 2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

Sağlık turizmi, her geçen gün gelişen ve daha çok önem kazanan bir sektör haline gelmektedir. Sağlık turizmin gelişmesi, bir yöredeki ekonomik kalkınmayı ve kültürel yönden değişimi doğrudan olumlu yönde etkileyen bir olgu niteliğindedir. Ekonomik anlamda gelişmenin yanı sıra, sosyo-kültürel ve çevresel kalkınmayı da beraberinde getiren bu sektörün gelişimi, en başta bölgede yaşayan halkı etkilemektedir. Bu etkiler genel anlamda pozitiftir. Sağlık turizmi sektörünün gelişiminde başarılı ve sürdürülebilir bir hareket yakalamak için, bölge turizminin mevcut durumundan en fazla etkilenen kesim olan yerel halkın nasıl etkilendiğini bulmak gerekmektedir. Yerli halkın sağlık turizminin gelişimi ile ilgili olumlu ya da olumsuz algısı, sektörün gelişimine verdiği desteğin belirleyicisi durumundadır. Bu doğrultuda, bu çalışmanın sonuçları, turizme yönelik verilen desteğin artırılması açısından, yerli halkın sağlık turizminin olumlu etkilerinden daha fazla yararlanmasında faydalı olabilir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, sağlık turizminin Sandıklı ilçesine olan kültürel ve ekonomik etkilerinin ortaya konulmasıdır. Belirlenen amaç doğrultusunda, Sandıklı'da ikamet eden 10 katılımcı üzerinde mülakat uygulanarak cevaplar yorumlanmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda Sandıklı'daki yerli halkın sağlık turizminden ekonomik ve kültürel olarak olumlu yönde etkilendiğidir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, sağlık turizmi, kaplıca turizmi, Sandıklı, Sandıklı Hüdai Kaplıcası.

ABSTRACT

CULTURAL AND ECONOMIC EFFECTS OF HEALTH TOURISM ON SANDİKLI DISTRICT: THE EXAMPLE OF HÜDAİ THERMAL SPRINGS

Tuğba ERGÜVEN

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

October, 2023

Advisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet ERKOL

Health tourism is becoming a sector that develops and gains more importance day by day. The development of health tourism is a phenomenon that directly affects the economic development and cultural change in a region positively. The development of this sector, which brings along socio-cultural and environmental development as well as economic development, primarily affects the people living in the region. These effects are generally positive. In order to achieve a successful and sustainable movement in the development of the health tourism sector, it is necessary to find out how the local people, who are the most affected by the current situation of regional tourism, are affected. The positive or negative perception of the local people about the development of health tourism is the determinant of the support they give to the development of the sector. In this regard, the results of this study may be useful for local people to benefit more from the positive effects of health tourism in terms of increasing the support given to tourism. In this context, the aim of the research is to reveal the cultural and economic effects of health tourism on Sandıklı district. In line with the determined purpose, an interview was conducted on 10 participants residing in Sandıklı and their answers were interpreted. As a result of the interviews, it was concluded that the local people in Sandıklı were positively affected economically and culturally by health tourism.

Keywords: Tourism, health tourism, spa tourism, Sandıklı, Sandıklı Hüdai Spa

ÖN SÖZ

Tez çalışmasının tamamlanmasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, bilgilendiren, yönlendiren değerli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL'a ve eğitim sürecinde emeği geçen tüm Anabilim Dalı Hocalarıma, tezin oluşması ve hazırlık aşamasında destek ve katkılarını esirgemeyen değerli Sandıklı Belediye Başkanı Dr. Mustafa ÇÖL'e, Sandıklı Belediyesi ve Hüdai Kaplıcaları çalışanlarına, Sandıklı Halkına ve ilçemizin güzide araştırmacı ve yazarlarına teşekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte hep yanımda olan biricik aileme, canım arkadaşlarıma sevgilerimi sunarım.

Tuğba ERGÜVEN
2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI ii
ENSTİTÜ ONAYI iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
ÖN SÖZ vi
İÇİNDEKİLER vii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE ARKA PLANI

1. TURİZM 2
1.1. TURİZM KAVRAMI VE TANIMI 2
1.2. SAĞLIK TURİZMİ KAVRAMI 4
2. TURİZM SOSYOLOJİSİNE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR 16
2.1. YAPISAL İŞLEVSELCİ KURAM VE TURİZM 18
2.1. ÇATIŞMACI KURAM VE TURİZM 18
2.3. SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİ KURAM VE TURİZM 19

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİ VE SANDIKLI

1. TURİZMİN TOPLUMA ETKİLERİNİ BELİRLEYEN TEMEL FAKTÖRLER 21
1.1. TURİZMİN ÇEŞİTLERİ 21
1.2. TURİST TİPLERİ 22
1.3. TURİSTİK ALANIN ÖZELLİKLERİ 24
1.4. SANDIKLI HÜDAİ KAPLICALARI'NIN EKONOMİK VE SOSYAL YÖNÜ .. 24
1.4.1. Sandıklı 24
1.4.2. Hüdai Kaplıcaları 31
1.4.2.1. Hüdai Kaplıcaları Swot Analizi 33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMALI ARAŞTIRMA: SANDIKLI HÜDAİ KAPLICALARI'NDA SAĞLIK TURİZMİ'NİN YÖRE HALKINA OLAN KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ

1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI 37
2. ARAŞTIMANIN YÖNTEM VE TEKNİĞİ 38
2.1. ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU VE SINIRLILIKLAR 38
2.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ 38
2.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ 39
2.4. ARAŞTIRMA SÜRECİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ 39
3. ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ 40
4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ 41

4.1. KATILIMCILARIN TURİZM VE SAĞLIK TURİZMİ HAKKINDAKİ GENEL GÖRÜŞLERİ 41
4.2. KATILIMCILARIN SAĞLIK TURİZMİNİN EKONOMİK VE KÜLTÜREL ETKİLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 45
4.3. KATILIMCILARIN İLÇEDE YER ALAN SAĞLIK TURİZMİNİN GELECEĞİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ 52

SONUÇ VE ÖNERİLER 61
KAYNAKÇA 65
EKLER 68

GİRİŞ

Günümüz manası ile turizm ilk olarak Mezopotamya'da Sümerlerin yazıyı, tekerleği bulmaları ve kullanmaları, Lidyalıların parayı bulmaları ve kullanmaları sonucunda ilk çağlarda başlamış ve günümüze kadar evrimleşerek gelmiştir. Turizm pek çok farklı kişi, kurum ve kuruluşlarca tanımı yapılmıştır. Ama en yaygın ve sıkça kullanılanı "Turizm, turist için öncelikle ulaşım, konaklama, yeme-içme, eğlence ve dinlenme ihtiyaçlarının karşılandığı bir hizmet bileşimidir" olmuştur. Sağlık turizmi ise şöyle tanımlanmıştır, ikamet edilen yerden başka bir ülkeye veya bölgeye herhangi bir sebeple sağlık hizmeti almak için yapılan planlı seyahate ''Sağlık Turizmi'', seyahat edene de ''Sağlık Turisti'' denir. Sağlık turizminin geçmişi yıllar öncesine dayandığı bilinmektedir. Sümerler, M.Ö. 4000 yıllarında, sıcak kaynakların etrafında bilinen en eski sağlık tesislerini inşa etmişlerdir ve günümüze kadar değişerek gelmiştir.

Türkiye'de turizm faaliyetleri, zaman içerisinde değişen sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak, turistlerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda hem çeşitlenmiş ve hem de şekil değiştirmiştir. Başlangıçta büyük ölçüde klasik deniz-kum ve güneş üçlüsüne dayanan kıyı turizmiyle şekillenen turizm faaliyetleri, küreselleşme ile birlikte tüketiciden gelen talepler ölçüsünde gelişmiştir. Böylece ekoturizm, sağlık turizmi gibi diğer turizm potansiyelleri de değerlendirilmeye başlanmıştır.

Dünyada modernleşmenin beraberinde getirdiği yeni yaşam şekli, insanları başta çevre sorunları olmak üzere trafik ve stres gibi çağın sorunlarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu sorunlar sonucunda sağlığını kaybeden insanlar, tekrar sağlıklarına kavuşmak için sağlık turizmine başvurmuşlardır. Türkiye'de sağlık turizmi dendiğinde eskiden ilk olarak şifalı suların kaynağında kurulmuş oteller ve termal tedavi uygulanan sağlık merkezleri akla gelmekteydi. Fakat son 10-15 yılda başta özel sektör olmak üzere önemli atılımlar yapılmış ve sağlık turizminde önde gelen devletlerle yarışır hale gelmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE ARKA PLANI

1. TURİZM

1.1. TURİZM KAVRAMI VE TANIMI

Turizm sözcüğünün kökeni Latince "tornus" sözcüğüdür. Tornus sözcüğü dönme hareketini ifade etmektedir. İngilizce "tour" ve "touring" sözcükleri bu sözcükten türemiştir. "Tour" dairesel bir hareketi, bazı şehir, yöre ve ülkelerin ziyaretini, iş, eğlence amacıyla yapılan yer değiştirme hareketlerini ifade etmekte iken, "touring" deyimi, zevk için yapılan, eğitsel ve kültürel özellik gösteren seyahatler için kullanılmaktadır. Özetle "tour", hareket edilen yere dönmek şartıyla yapılan kısa veya uzun süreli seyahatleri ifade etmektedir. Tornus teriminden türeyen turist terimi ilk kez 1800'lerde aristokratlarca kullanılmaya başlamıştır (Bayer, 1992: 3).

Dünya Turizm Örgütü'ne göre ise turizm: "Turizm, kişilerin gelir elde etmek arzusu taşımadan günlük yaşamlarının monotonluğundan uzaklaşmak, farklı ilişki ve deneyimler yasamak amacıyla sürekli olarak yaşadıkları yerlerden geçici sürelerle ayrılarak yeniden ikamet ettikleri yerlere dönene kadar geçirdikleri sürede gerçekleştirdikleri faaliyetlerin tümüdür" şeklinde tanımlanır.

TDK ise turizmi "Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi" ve "Bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü." şeklinde tanımlamaktadır ve dilimize Fransızcadan geçtiği bilgisini vermektedir.

Turizm, insanlık tarihi kadar eskidir denilebilir ancak bir tanımın yapılması ve incelenmeye başlaması 19. yüzyılın sonlarında denk gelmiştir. İlk günümüzde kullanılan anlamıyla ise Guyer-Feuller 1905 yılında turizmin tanımını yapmıştır. Turizmi "Gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteği; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan, özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak, ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmalarına olanak veren 'modern' çağımıza özgü bir olay" olarak tanımlamaktadır.

Turizmi ekonomik boyutu ile ilk olarak 1910 yılında Avusturyalı ekonomist Hermann Von Schullar: "Başka bir ülkeden, şehir ve bölgeden yabancıların gelmesi ve

geçici süre kalmalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü" şeklinde tanımlamıştır. Edmood Picard tarafından ise daha ekonomik yönlü bir tanım yapmıştır: "Turizmin ana fonksiyonunun ülkeye yabancı döviz kaynaklarının akmasını sağlamak ve turist harcamalarının ekonomiye yaptığı katkıları araştırmaktır" (Kozak vd., 2014: 2).

1930-36 yılları arasında, Morgenroth, Bormann, Gölden, Norval, Ogilvie gibi yazarlar turizm tanımı için çıkış noktası olarak ulaştırmayı almışlar ve şahıs ulaştırması, yer değiştirme olaylarına tanımda yer vermişlerdir. Daha sonra ki devrede (1938-60), Römer, Leveillé-Nizerolle, Markos, Kolaczek gibi yazarlar ise turizm olayını her şeyden önce aile bütçesinden yapılan bir tüketime bağlamakta ve turistik fonksiyonunu turizm tanımına temel olarak almaktadırlar (Bayer, 1992: 3).

1942'de yayımlanan "Turizm Genel Doktrini" adlı kitapta, İsviçre'li Prof. Hunziker ve Krapt turizmi, kazanç sağlayan sürekli ya da geçici faaliyetlerde bulunmamak ve bir yerde yerleşmemek koşulu ile yabancıların bir yerde konaklamaları ve kalmaları sonunda ortaya çıkan ilişkilerin ve olayların tümü, şeklinde tanımlamışlardır (Çoruh, 1979: 8'den akt. Kozak, 2012: 5).

Turizmin günümüze kadar birçok çeşitli tanımı yapılmıştır. Turizm, özellikle turizm alanında çalışanlar tarafından genelde ekonomik boyutta incelenirken artık sosyal bilimlerin de dikkatini çekmiş ve sosyal boyutu da ele alınmaya başlamıştır. Örneğin M. Meyer ise turizmi, "Her insanın değişik derecelerde bulunan kaçma ve uzaklaşma isteklerinden ortaya çıkan psikolojik kaynaklı yer değiştirme faaliyeti" olarak tanımlamaktadır (Bayer, 1992: 3).

Ülkemizde ise en kapsamlı ve geçerli tanım olarak ise 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanununun 36. maddesi gereği, Bakanlar Kurulunun 5.8.1955 tarih 5643 sayılı kararıyla yürürlüğe konulan Turizm İşbirliği Tüzüğünün 3/a maddesiyle yapılan tanım alınabilir: "Yerleşmek niyeti olmaksızın hava tebdili yapmak, yazlığa gitmek, spor, tahsil, ziyaret, tetkik ve araştırma yapmak, tedavi edilmek, eğlenip dinlenmek gibi maksatlarla kültür veya sanat hareketleri sebepleriyle toplu ya da tek olarak yapılan seyahatlerdir."

1980'li yıllarda turizmin tanımı Uluslararası Turizm Uzmanlar Derneği (AIEST) tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede turizm; "İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına

seyahatleri ve buradaki, genellikle turizm isletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü" şeklinde tanımlanmıştır (Tolay, 2011: 9).

Görüldüğü üzere turizmin pek çok tanımı yapılmıştır. Turizmin tek bir tanımının yapılamamasının sebebi herkesin kendini yakın hissettiği ya da üzerinde çalıştığı disipline göre tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Yukarıda belirtilen tanımlardan hareketle ve günümüz turizm anlayışındaki gelişmeleri de göz önüne alarak turizm kavramı, "kültür, spor, merak, sağlık, iş, macera, din, dinlenme, eğlenme, keşfetme, teknolojik şeyler keşfetme, yeni insanlarla tanışma vb. amaçlarla kişilerin tüketici olarak yer değiştirim ve konaklamalarından doğan olay ve ilişkiler bütünü" olarak ifade edilebilir. İnsan var olduğundan beri birçok sebep ve istekle turizm sürecine katılmıştır. Ancak modernizm, postmodernizm ve küreselleşme süreçleri ile birlikte değişen, dönüşen ve gelişen toplumsal yaşamımız ile birlikte boş zaman kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu boş zaman kavramı ile birlikte turizm de dönüşmüştür ve günümüz anlamına 20. yüzyılda kavuşmuştur.

1.2. SAĞLIK TURİZMİ KAVRAMI

Sağlık turizmi, hizmet ticaretini gerektiren ve sağlık ile turizm olmak üzere en azından iki sektörü birbirine bağlayan bir ekonomik faaliyettir. Sağlık ve turizm doğası gereği farklı üretim ve tüketim sistemlerine sahip iki hizmet sektörüdür. Sağlık, birey ve toplum açısından taşıdığı önem nedeniyle öncelikli olarak sunulması gereken bir hizmet türü olarak görülürken turizm serbest zaman faaliyeti olarak görülür ve bir anlamda gerekli olmayan mal ve hizmetlerin tüketilmesini içerir (Buldukoğlu, 2014:8).

Sağlık turizmi tedavi amaçlı kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla veya estetik cerrahi operasyonlar, organ nakli, diş tedavisi, fizik tedavi, rehabilitasyon vb. gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türüdür. Farklı tanımları olsa da, sağlık turizmini, ikamet edilen yerden başka bir yere (yurtiçi veya yurtdışı) her hangi bir sağlık sebebiyle hizmet almak için yapılan seyahatler olarak özetlenebilmektedir.

Sağlık turizminde asıl olan, sağlık turistinin kendi yaşadığı yerden başka bir yere sağlık amacı ile seyahat etmesidir. Ross (2001), genel tanımıyla sağlık turizmini kendi yaşadığı yerden başka bir yere sağlık amacı ile seyahat eden insanların oluşturduğu bir

turizm türü olarak kabul etmektedir. Theobold (1998) ise, sağlık turizminde saat sınırlamasına giderek 24 saat ya da daha fazla bir süreyle ev ortamından uzakta hizmet alan kişiyi sağlık turizmi kapsamında değerlendirmektedir.

Sağlık turizmi, kişinin ruhsal ve bedensel sağlığını korumak veya iyileştirmek için kendi bulunduğu yerden başka bir yere gerçekleştirdiği organize seyahatler olarak tanımlanmaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı sağlık turizmini "fizik tedavi ve rehabilitasyon gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türü" olarak kabul etmekte ve sağlık turizminin hasta kabul eden ülke üzerindeki ekonomik etkilerine dikkat çekmektedir.

Sağlık turizmi, sağlığın/sağlık hizmetlerinin dışsallaştırılması ya da "hastaların ihraç edilmesi" ve "tıbbi hizmetlerin ithal edilmesi" olarak da tanımlanmaktadır (Buldukoğlu, 2014:8).

"Sağlık turizmi, sağlığı muhafaza etme ve iyileştirme maksadıyla belli bir zaman için mekân değiştiren insanların şifalı kaynaklara müstenit turistik merkezlerde konaklama, kür uygulaması, yeme-içme, istirahat etme ve eğlence ihtiyaçlarını karşılaması olayıdır." Sağlık turizmi kür uygulama kaynaklarını kaplıca suları, iklim, deniz suyu ve tatlı sudan oluşturmaktadır (Kök, 2013: 5).

Yalçın (2008)'e göre sağlık turizmi; insanların tedavi olmak maksadıyla sürekli yaşadıkları yerlerden ayrılıp sağlık kurumlarının olduğu bölgelere veya şehirlere gitmeleriyle oluşan turizm hareketi olarak tanımlanmaktadır.

Sağlık turizminin birinci boyutu seyahatlerin planlanması ve gerçekleştirilmesini; ikinci boyutu sağlık bakımı amacıyla gelenlere konaklama, sağlık hizmeti ve diğer tamamlayıcı hizmetlerin sunumunu, üçüncü boyutu hastanın sağlık hizmeti aldıktan sonra ülkesine geri dönmesini ve gerekli olduğu durumlarda iyileşme sürecinin kontrol edilmesini içermektedir (Buldukoğlu, 2014: 8).

Sağlık turizmi; kısaca bireylerin hem koruyucu, hem tedavi edici, hem rehabilite edici, hem de sağlığı geliştirici sağlık hizmetlerini almak amacı ile yaptıkları seyahatlerdir. Bunun yanında sağlık turizmi kapsamında, hem bozulan sağlığın iyileştirilmesi hem rehabilite edilmesi hem de sağlık düzeyinin iyileştirilmesi yönünde hizmetler sunulmaktadır.

Daha önceleri sağlık turizmi denilince akla ilk gelen termal turizm olurdu. Üst sosyal sınıfa mensup kişiler, kaplıcalardan, mineralli sulardan, yenilikçi terapilerden ve Akdeniz'in sağlıklı ikliminden yararlanarak sağlıklarına kavuşabilmek için çok uzun zaman önce seyahat etmeye başlamışlardır. 19. Yüzyıla kadar sağlık turizmi sadece termal turizmden ibarettir denilebilir. Endüstri devrimi, coğrafi keşifler gibi nedenlerle gemi ve tren ulaşımı ile birlikte seyahat olanakları artmaya başlamıştır. Son 50 yılda ise uçak seferlerinin artması ve ucuzlaması sayesinde farklı ülkelerde tedavi imkânları avantajlı hale gelmiştir (Özgül, 2014: 14).

Sağlık turizminin çeşitleri aşağıdaki gibidir:

Spa- Wellness/ Kür turizmi, tarihsel olarak bakıldığında SPA'nın geçmişi Roma İmparatorluğu'na kadar uzanmaktadır. Savaşlardan yorgun ve perişan dönen Romalı askerlerin yaralı bedenlerini iyileştirmek için inşa ettirdikleri banyolardaki tedaviye o dönem "Sanus Per Aquam" (SPA) sudan gelen sağlık adı verilmiştir (İsbil, 2011'den akt. Gülmez, 2012: 36).

"Su ile gelen iyilik/sağlık" anlamına gelen ve Latince "Salus Per Aquam" teriminin baş harflerinden oluşan SPA terimi 19. yüzyılın ilk başlarında suyu içerek ve/ veya sıcak, soğuk ve farklı biçimlerde (akıtma, damlama, duşlama, püskürtme gibi) uygulanarak kullanılması sonucunda iyileşme, suyun kullanımından gelen sağlık ve su yoluyla kazanılan dinlenme ve ferahlama duygularının edinildiği bütünleyici tedavi anlamında kullanılmaktadır. SPA günümüzde yalnızca su ve çamur terapilerini değil sıcak su havuzu, çeşitli masaj terapileri, aroma terapileri, güzellik ve bakım gibi sağlık kür hizmetleri veren tesislere verilen bir isim olup su ile iyileşme, suyun kullanımından gelen sağlık, suyun sıcak, soğuk ve farklı biçimlerdeki akıtma, damlama, duşlama, püskürtme gibi uygulamaları ile kazanılan dinlenme ve ferahlama duygularının edinildiği bütünleyici terapi anlamında kullanılmaktadır. Wellness kelimesi ise akıl, vücut, ruh ve ilişkilerde iyi ve zinde olmayı ifade etmektedir. Bu kapsamda insanın kendisini ruhsal, bedensel, zihinsel ve ilişkisel olarak iyi ve zinde hissetmesini sağlayan her türlü masaj, cilt bakımı, çamur ve yosun banyoları, küvet bakımları, thalasso terapi gibi doğa ve doğal ürünlerle sağlıklı yaşam yöntemleri ile yapılan vücut bakımları wellness kapsamına girmektedir (Karatana ve Özsarı, 2013: 140).

SPA, vücudun su ve tuz dengesini ayarlaması, bedene enerji kazandırması, yorgunluğu ve ağrıyı alması amacıyla alınan bir hizmettir. Uzman terapistlerce çeşitli

tekniklerin kullanıldığı SPA terapileri, günlük, haftalık, aylık ya da dönemlik olarak uygulanmaktadır (STD ve TSV, 2010).

SPA- Wellness turizmi uygulamalarından bazıları şu şekilde sıralanabilir (Özbek, 2009):

- Balneotherapie: Kaplıca suları ile yapılan banyo kür uygulamalarıdır.
- Hidrotherapie: Tatlı sular kullanılarak yapılan kür uygulamalarıdır.
- Peloidoterapi: Çamurla yapılan kür uygulamalarıdır.
- Speleojeapi: Mağara ortamından yararlanılarak yapılan kür uygulamalarıdır.
- İçmece kürü: Sıcak ve soğuk maden suları ile yapılan içme kürü uygulamalarıdır.
- İnhalasyon: Mineralli suyun gerekli teknik gereçlerle endikasyonuna uygun çapta partiküllere bölünüp ortama salınarak solunum yolu ile alınmasıyla yapılan kür uygulamalarıdır.
- Gaz banyosu: Bu tür uygulamalara "kuru karbondioksit banyosu" adı da verilmektedir. Özel kabinde yalnız gaz verilerek yapılan kür uygulamalarıdır.
- Thalasso terapi: Deniz suyundan ve havasından faydalanılarak yapılan kür uygulamalarıdır.

Genel spa uygulamalarını; hidroterapi, thalasso terapi, balneoterapi, bitki banyoları şeklinde sıralayabiliriz. Halen İtalya 300, Almanya 290 SPA tesisiyle 1 ve 2. sıraları alırken Türkiye 270 spa tesisiyle 3. sırayı almaktadır. Uluslararası SPA Birliği (ISPA) SPA sınıflandırmasını şu şekilde yapmıştır (Bingöl, 2008);

- Yolcu Gemisi-Cruise SPA
- Günlük SPA (Day SPA)
- Ziyaret/Tatil Destinasyon SPA
- Sağlık/Medikal/Tıbbi SPA
- Termal/Mineral/Kaplıca SPA
- Tatil/Dinlenme Yeri/Otel/Resort SPA

Genel Wellness bakım uygulamalarının bazıları ise şunlardır (Özen, 2010);

- Doğal Yaşam
- Ayurveda
- Fitoterapi (Aroma Terapi)
- Masaj
- Renk Terapisi
- Ses Terapisi
- Taş Terapisi
- Egzersiz Uygulamaları
- Spor
- Beslenme ve Diyet

SPA – Wellness sektöründeki müşterilerin yoğun ilgisi ve hızlı gelişim, bu sektörde yeni arayışları da beraberinde getirmiştir. Klasik Fin saunalarında uygulanan renk ve ışık terapileri, vücudun fiziksel ve ruhsal sağlığı için buhar odalarında uygulanan ve toksin atmaya yardımcı olan aroma terapi seansları, masaj sonrası ısıtılmış koltuklarda vücudu dinlendirme gibi güzellik ve rahatlama amaçlı yapılan uygulamalar SPA merkezlerindeki en çok tercih edilen yöntemlerdir (TST Rehberi, 2016: 76).

Dünyada anlamı ülkelere ve kullanım amacına göre değişen SPA, son dönemlerde ilgi gören turizm dallarından biridir. Suyun ve çamurun kullanıldığı özel bakımları içeren SPA, aynı zamanda akıl, vücut ve ruh ilişkilerinde iyi ve zinde olmayı ifade etmektedir. Toksinlerden arınma programları ile birleşebilen SPA, aynı zamanda, huzurlu ve sakin bir tatili simgelemektedir (Kostak, 2007).

Tedavi amaçlı/medikal turizm, gerek ülkemizde gerekse uluslar arası alanda pek çok şekilde tanımlanmakta, çoğu zaman sağlık turizmi ile medikal turizm eş anlamlı olarak kullanılmakta. Diğer yandan medikal turizmin uluslararası düzlemde tek bir tanımı bulunmamakla birlikte genel kabul gören yaklaşımlara göre medikal turizmden, turistin iyilik halinin gelişmesi için yapılan tıbbi işlem ya da etkinlik anlaşılmaktadır. "Hastalığın iyileştirilmesi" durumunun tıbbi chek-up, sağlık taraması, diş tedavisi, kalp ameliyatı, protezler, kanser tedavisi, nöroşirurji, transplantasyonlar ve nitelikli tıbbi müdahaleleri gerektiren diğer işlemleri içerdiği belirtilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2011: 22).

Medikal turizm genel olarak cerrahi veya özel uzmanlık gerektiren diğer tıbbi müdahaleleri içeren uygulamalara ihtiyaç gösteren hastalara "maliyet etkili" özel tıbbi bakım verilmesi maksadıyla turizm endüstrisi ile işbirliği yapılmasıdır. Bu süreçte hem sağlık sektörü hem de turizm sektörü rol almaktadır. Medikal turizm tıp endüstrisinin gelişmesi ile ortaya çıkan, deniz aşırı ülkelerde tıbbi tedavi ile tatil yapmayı bir arada ele alan bir yaklaşımıdır. Medikal turizm hastaların ve hasta ailelerinin rahatlığını sağlamak için tıbbi seçenekleri sunmayı hedeflemektedir. Medikal turizmin özellikleri şöyledir:

• Medikal turizm teknik donanım ve iş gücü gerektiren bir turizm türüdür.

• Medikal turizmde, hizmeti sunan sağlık kuruluşunun uluslar arası standartlara uygun hizmet sunması önem taşımaktadır.

• Hizmet sunan sağlık kuruluşunda, ortak yabancı dili bilen personelin mutlaka olması gerekmektedir.

• Hasta ve refakatçileri için farklı turizm türlerinin geliştirilmesini destekleyen, katma değeri yüksek bir turizm türüdür.

• Seçilmiş olan hedef pazara yönelik devlet destekli, farklı dillerde, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri gerekmektedir. Yapılan bu tanıtımlarda hedef olarak öncelikle hastalarının yurt dışında hizmet almasını destekleyecek sigorta ve sağlık kuruluşları seçilmelidir. Hastaları, kendi ülkeleri dışında başka bir ülkede tıbbi hizmet (sağlığı geliştirmeye yönelik hizmetler, tedaviye yönelik hizmetler ya da rehabilitasyon hizmetleri) almaya motive eden etkenler şöyle sıralanmaktadır:

• Başka bir ülkeden tedavi hizmeti almak bekleme süresini kısaltabilmektedir.

• Hastanın kendi ülkesinde hizmete ulaşımı başka ülkedeki tedavi hizmetine ulaşımından daha zor olabilmektedir. Örneğin kendi ülkesinde hizmet alması daha uzun bir yol gitmesini gerektirebilmektedir.

• Nadir hastalıklar için kaliteli sağlık bakım hizmeti, komşu ülkede daha uygun imkânlarla mevcut olabilmektedir.

• Hasta tatilde ya da iş seyahatindeyken sağlık bakımına ihtiyaç duyabilmektedir.

Türkiye'nin ise özellikle estetik, göz, diş ve tüp bebek konularında medikal turizmde diğer ülkelere göre mukayeseli üstünlüğe sahip konumda olduğu ifade edilebilir (Karatana ve Özsarı, 2013: 140).

Medikal turizm ya da tıp turizmi, insanların kendi ülkelerindeki yüksek tedavi giderleri nedeniyle yabancı ve genelde uzak ülkelere giderek bu ülkelerdeki düşük tedavi giderleri nedeni ile tıbbi tedavi ya da operasyonları bu ülkelerde gerçekleştirmeleri ile oluşan turizm hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Gidilen bölgelere göre bu tedavilerin giderleri hastaların bulunduğu ülkeye göre % 50, % 70 ve hatta bazı durumlarda %80'e kadar maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Bu turizmin gelişmesinde en önemli etken düşük tedavi giderlerinin yanı sıra, bu ülkelerdeki gelişen tıp teknolojisi, düşük ulaştırma giderleri ve internet pazarlaması gibi etkenlerdir. Dünya genelinde medikal turizmi geliştiren ya da engelleyen/kısıtlayan birçok etken olmuştur. Bu etkenleri ayrı ayrı aşağıdaki şekilde irdelemek mümkündür;

Geliştirici etkenler:

- Genel olarak sağlık turizminin, özel olarak da medikal turizmin gelişmesinde en temel etken ülkeler arasındaki fiyat farklılıklarıdır.

- Fiyat farklılıkları yanında döviz kuru farklılıkları da diğer önemli etkendir.

- Zengin batılı ülkelerde ve özellikle ABD'de, sağlık hizmetlerinin kamu hizmeti olmaktan çıkıp özel sektöre devredilmesi nedeniyle sağlık harcamalarındaki artış sağlık hizmetleri pazarlamasının medikal hizmetler pazarlamasına dönüşmesi etkili olmuştur.

- Bazı batı ülkelerinde kozmetik, diş ameliyatları ve estetik amaçlı operasyonların sağlık sigortası kapsamı dışında tutulması da bu amacı taşıyan insanların yabancı ülkelerde ucuz tedavi arayışlarına girmesine yol açmıştır.

- İnsanların artık beden sağlığına daha fazla önem vermesi ve sağlıklı yaşam tarzının benimsenmesi kozmetik cerrahi, kaplıcalar, emeklilik toplulukları, fitness merkezleri gibi oluşumlara talep artışına yol açmıştır.

- Batı ülkelerinde uzun süren ameliyat sıra bekleme zorunlulukları bu hastaları başka seçeneklere zorlamaktadır.

- Medikal turizm için bir başka önemli etken de kürtaj ve cinsiyet değişimi gibi bazı operasyonların turist gönderen ülkelerde yasaklanmış olmasıdır. Bu nedenle de

ameliyatların başka ülkelerde yaptırmak isteyenler olabilmektedir. Medikal turizmin en uç örneği de ötenazi talepleri ile oluşan dış seyahatlerdir. Bu konuda son yıllarda İsviçre önemli bir destinasyon durumuna gelmiştir.

- Medikal turizm konusunda seyahat firmalarının devreye girmesi ile bu amaca dönük tur organizasyonları hastaların daha kolay seyahat etmesini sağlamaya başlamıştır.

- Batı ülkelerindeki sigorta sistemlerinin tedavi amaçlı seyahatleri kolaylaştırması ve gelişmekte olan ülkelerdeki sağlık kuruluşlarını akredite etmeleri bu sektörün gelişmesini hızlandırıcı bir etken olmaya başlamıştır.

Kısıtlayıcı etkenler:

- Medikal turizm konusunda en önemli engel, gelişmekte olan ülkelerdeki tıbbi müdahalelerin kendi ülkelerindekiler düzeyinde ve kalitesinde olduğuna potansiyel ziyaretçileri ikna edebilme sorunudur.

- Gelişmiş ülkelerde insanların önemli bir kısmı gerçek anlamda sağlık sigortası kapsamında değildir.

- Yabancı sağlık kuruluşları tarafından empoze edilen sınırlamalar ve ülkelere giriş/ülkeden çıkış zorlukları. Özellikle sağlık kuruluşlarının akreditasyonu ve lisans sorunları şeklinde özetlenebilir. Yukarda sıralandığı üzere, medikal turizmi geliştiren etkenler kısıtlayan etkenlere göre oldukça fazladır. Bu nedenle de söz konusu pazara girmenin uzun vadede avantajlı olacağı söylenebilir. Kısıtlayıcı etkenlerin önemli bir bölümü de kısa vadede aşılabilir görünmektedir (İçöz, 2009:9).

İleri yaş / 3. yaş sağlık turizmi, ileri yaş konusunu irdelemeden önce bu kavramın tanımını yapmak yerinde olacaktır. İleri yaş, nüfustaki 65 yaş üstü bireyleri tanımlamaktadır. Yaşlı popülasyonun sağlık sorunları ile ilgilenen tıp alanı olan Geriatri'nin tanımına bakıldığında da ileri yaş olarak 65 yaş üstü alınmaktadır. Alt gruplara ayrıldığında 65-74 yaş arası genç yaşlılık, 75-84 yaş arası orta yaşlılık ve 85 yaş ve üzeri ileri yaşlılık olarak tanımlanmaktadır (Buldukoğlu, 2014,55).

Bakıma muhtaç yaslıların, bakım ihtiyaçlarını giderebilme amacıyla başka ülkelere seyahat etmelerine yaşlı turizmi denilmektedir. Ülkemizde yaşlı turizmine yönelik yeni yatırımlar yapılmakta ve bu alanda sağlık turizmimizin büyük potansiyeli olduğu tahmin edilmektedir (Karatana ve Özsarı, 2013:140).

İleri yaş turizmi kapsamında ülkemize gelen misafirlerimiz gezi turları ve meşguliyet terapilerinin yanı sıra bakım evlerinde rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Özellikle 19. ve 20. yüzyılda büyük bir ivme kazanan teknolojik ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak sağlık ve sosyal yaşam alanında meydana gelen iyileştirmeler sonucunda tüm dünyada ortalama yaşam sürelerinin arttığı gözlemlenmektedir. Bu artışa paralel olarak ülkelerin nüfus yapılarında da "demografik kayma" ya da "demografik deprem" denebilecek değişimler ortaya çıkmış bulunmaktadır. Konunun önemine binaen Birleşmiş Milletler tarafından ilki 1982 yılında Viyana'da, ikincisi 2002 yılında Madrid'de düzenlenen Dünya Yaşlanma Asambleleri düzenlenerek BM'ye üye tüm ülkelerin bu kır saçlı akınına karşı gerekli önlemleri hayata geçirmeleri tavsiye edilmiştir. Almanya, Hollanda, Belçika gibi pek çok Avrupa Birliğine üye ülkelerde 65 yaş ve üstü nüfus oranının genel nüfusa oranı % 20'ler civarında seyrettiği gerçeğinden hareketle Avrupa Birliği kendi bünyesinde ayrı bir birim oluşturmuş ve AB genelinde bu gelişmeleri yakın takibe almıştır. Çeşitli ülkelerde ulusal enstitüler kurulmuş, mevcut altyapıları iyileştirici ve/veya destekleyici önlemler alınmış, bölgesel işbirliğine yönelinmiş ve sosyal politikalar kapsamında ayrı yaşlanma politikaları oluşturulmuş veya oluşturulmasına başlanmıştır. Birleşmiş Milletler ve Dünya Yaşlanma Örgütü verilerine göre şu an 600 milyon civarında olduğu belirtilen 65 yaş ve üstü bireylerin sayısının 2050 yılında 2 milyarı bulacağı öngörülmektedir. Bu artış yalnız Avrupa Ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş (şimdilerde sarsıntıda bulunan) ülkelerle sınırlı kalmamakta başta Türkiye olmak üzere geçiş döneminde ya da geçiş dönemini tamamlamak üzere olan ülkelerde de ciddi oranlara ulaşmış bulunmaktadır. Dünya genelinde yaşlı nüfus toplam nüfustan daha hızlı büyümektedir. 2000 senesinde her on kişiden biri 60 yaş veya üstü iken, 2050 senesinde her beş kişiden birinin 60 yaş veya üstü olacağı tahmin edilmektedir. Dünyada yaşlı nüfusun fazla olmasının nedenlerinden biri yaşam sürelerinin uzamış olmasıdır. Dünyanın pek çok yerinde insanlar kayda değer oranda uzun yaşamaktadırlar. Sağlıklı yaşam beklentisi 2005 ile 2009 senelerinde 68 iken bu rakam son yıllarda 76'ya yükselmiştir. Yaşlı nüfusun artmasına neden olan bir diğer faktör doğurganlık oranlarındaki düşüştür. 1950'lerde kadın başına 5 çocuk olan doğurganlık oranı son yıllarda 2.5 olmuştur ve 2050'de 2.2 olması beklenmektedir. Aileler daha az çocuk sahibi oldukça, nüfusun yaşlı oranı artmaktadır. Avrupa şuanda dünyanın en fazla yaşlı nüfusuna sahip bölgesidir ve önümüzdeki 50 sene içerisinde de bu şekilde kalacağı tahmin edilmektedir. 2000 senesinde Avrupa nüfusunun %20'si 60 yaş veya üstü iken

bu oranın 2050'de %37 olması beklenmektedir. Avrupa Birliği İstatistik Kurumunun (Eurostat) verilerine göre, 65 yaş ve üstündeki insanlar, diğer yaş gruplarına oranla daha fazla seyahat etmekte ve daha fazla harcama yapmaktadırlar. Buna göre, 2011 senesinde yapılan tatillerin %19'unu 65 yaş ve üstü grup oluşturmakta ve Avrupalıların yapmış olduğu turizm harcamalarının %20'sini yine bu yaş grubu oluşturmaktadır. 2011 senesinde 65 yaş veya üstü bir turist ortalama olarak 1.344 Euro harcarken, diğer yaş gruplarının ortalaması 1.203 Euro'dur. Yaşlanma olgusuyla artan sağlık ve bakım masrafları, içinde yaşanılan ülkeler için ekonomik bir yük haline gelmiştir. İleri yaş turizmi ve sağlıklı yaşlanma bu ülkeler için çözüm yolları arasındadır. Sağlık hizmetlerinin pahalı olduğu ülkelerdeki 65 yaş ve üstü grubu hastaların, tedavi, bakım ve sağlıklı yaşam amacıyla maliyetlerin daha düşük olduğu ülkelere seyahat etmeleri ileri yaş ve engelli turizmini oluşturmaktadır. 65 yaş veya üstü grubun en çok karşılaştığı hastalıklar genellikle bulaşıcı olmayan ama uzun dönem bakım gerektiren hastalıklardır. Bu grupta en sık kardiovasküler, kanser, diyabet ve kronik solunum yolu rahatsızlıkları gibi hastalıklara rastlanmaktadır. Bakıma yönelik tedaviler, gezi turları, rehabilitasyon ve fizik tedavi hizmetleri, termal terapiler, bakım evlerinde yaşlıların bakımı ve özel geziler ileri yaş turizminin alt başlıklarıdır (Sağ. Bak., 2012: 131).

Engelli turizmi, engelli tanımına baktığımızda üç farklı tanımdan bahsedilebilinir: Birleşmiş Milletler'in engelli tanımı "Normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtımsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar" şeklindedir. 5378 sayılı Engelliler Kanunu'na göre "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi "engelli" olarak tanımlanmaktadır" şeklinde tanım yapılırken Dünya Sağlık Örgütü (WHO) engellileri üç farklı grupta incelemektedir:

• Noksanlık (Impairment): "Sağlık bakımından "noksanlık" psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder."

• Özürlülük (Disability): "Sağlık alanında „sakatlık" bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder."

• Maluliyet (Handicap): “Sağlık alanında “maluliyet” bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder.” (Buldukoğlu, 2014:6).

Engelli bireylerin tedavi, bakım, rehabilitasyon hizmetlerinin yanında gezi, dinlenme, tatil gibi hizmetleri de alabilecekleri organizasyonları yapılan sağlık turizmi çeşididir. Çok özel ve önemli bir konu olmasına rağmen dünyada ve ülkemizde henüz yeteri kadar ilgi görmemiştir (Buldukoğlu, 2014:6).

Türkiye’deki engellilerin toplam nüfusa oranı ise % 12 civarında. Bir diğer ifadeyle ülkemizde 9 milyon civarında engelli ve özürlü insan bulunmaktadır. Günümüzde turizm türleri amaca, talebe ve insanların zevk ve hobilerine göre çok çeşitlilik göstererek değişik alanlardaki yeniliklerle giderek zenginleşirken gerek ülkemizde gerekse pek çok ülkede bulunan engelliler bu olumlu gelişmeden eşit olarak yararlanamamaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2012:17.).

Uzun yaşam köyleri, sağlık/medikal turizmi bakımından özgün sağlık konsepti ve ayrıcalıklı hizmet anlayışıyla uluslararası bir marka olmak “Uzun Yaşam Köyleri”nin amacını oluşturmaktadır. Doğa içerisinde konuşlandırılmış “LONG-AGE Village” kavramı iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar, Enstitü (LONG-AGE Institute) ve Konaklama-Yaşam bölümlerinden oluşmaktadır. “LONG-AGE Institute”ün amaçları aşağıdaki gibidir:

- Hastalıkların oluşmasını ve yaşlanmayı geciktirmek, biyolojik yaş ve hastalıklara kalıtsal yatkınlıklar ortaya konarak erken tedbirler aldırmak,
- Oluşmuş hastalıkları tedavi etmek ve bedensel ve düşünsel olumsuzlukları integratif tedavilerle hafifletmek,
- “Sağlık ömrünü” hayatla birlikte uzatmak, yenilenmeyi ve gençleştirmeyi sağlamak,
- Yaşlılara rehabilitasyon ve bakım hizmetleri sunarak yaşama bağlılığı arttırmak,
- İnsanların tüm sağlık ihtiyaçları için bir danışmana sahip olmalarını sağlamak,
- Bedensel ve düşünsel iyilik için kişilerin yaşamlarına yön vermek (Buldukoğlu, 2014: 57-58).

Her daim sağlık kalitesini ön planda tutan Sağlıklı Uzun Yaşam Köyü (Longevity & Anti Aging Village) özellikle orta yaş ve üzeri bireylere hizmet veren, doğa içerisinde bulunan, konaklama ve yaşam olanağı sunan bir unsurdur. Uzun Yaşam Köyleri de sağlık turizminin bir unsuru olarak değerlendirilebilir (Buldukoğlu, 2014: 57-58).

Kaplıca/termal sağlık turizmi, "Term" kelimesi Latincede "sıcak" anlamına gelen "termos" (thermos) kelimesinden türemiştir. Romalılar zamanında önceleri "Halk banyoları" anlamında kullanılan term kelimesinin, daha sonra "su alınan yer" anlamında da kullanıldığı bilinmektedir. Doğal sıcak sular için "terrmal" (thermal), suların sıcaklık özelliğini belirtmek için "termik" (thermique), doğal sıcak su kaynaklarının incelenmesi ve sağlık amacıyla kullanmak üzere düzenlenmesi için ise "termalizm" (thermalisme) yani termal turizm etkinliği kelimesine rastlanmaktadır (Kabukçuoğlu, 2013: 20).

Termalizm kökenli faaliyetler bütününü anlatan terimdir. Termal turizm, jeotermal kaynaklar var olduğu sürece etkin olan bir turizm türüdür. Termal turizm, mineralize termal sular ile çamurların, kaynağın yöresinde çevre ve iklim faktörleri ile beraber, insan sağlığına olumlu katkı sağlamak üzere, uzman hekimlerin denetim ve programında, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz gibi destek tedavilerle beraber kur uygulamaları için yapılan turizm hareketidir (Çontu, 2006: 31).

Kültür ve Turizm Bakanlığı ise termal turizmi; "termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çesitli türdeki yöntemlerin yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerinin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamaları yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen turizm türü" şeklinde tanımlar.

Alpin-Orojenik Kuşağı olarak adlandırılan genç bir dağ zinciri ve aynı zamanda önemli bir jeotermal kuşak üzerinde yer alan ülkemizde bulunan 1500'ün üzerindeki kaynaktan temin edilen termal sular, gerek debi ve sıcaklıkları gerekse çeşitli fiziksel ve kimyasal özellikleri ile Avrupa'daki termal sulardan daha üstün nitelikler taşımaktadır. Sıcaklıkları 20-110 derece arasında, debileri ise 2-500 lt/sn arasında değişebilen kaynaklara sahip bulunan ülkemiz, jeotermal kaynak zenginliği ve potansiyeli açısından dünyada ilk yedi ülke arasında değerlendirilmektedir. Yüksek mineral içeriği sayesinde etkin tedavi edici özelliklere sahip termal su potansiyelimizin benzersiz bir termal turizm ortamı sunmaktadır. Yapılan arkeolojik çalışmalara göre, termal sular yaklaşık

10 Bin yıldan fazla suredir birçok topluluk tarafından termal tedavi ve terapiler için kullanılmaktadır. Asya'da bronz cağından bu yana yaklaşık 5000 yıldır termal sular dinsel ayinlerde Mısırlılar tarafından ve Persler, Romalılar, İngilizler ile Türkler tarafından birçok tedavide kullanılmıştır. Anadolu'da yasayan ilk çağ devletleri de termal kaynaklardan yararlanmışlardır. Ankara Haymana, Bolu Aşağı Babas, Çiçekdağı Bulamaçlı ve Kırşehir Karakurt Kaplıcaları Etiler zamanında kullanılmıştır. Manisa Sardes ve Denizli Pamukkale Kaplıcaları da eski Ege Medeniyetleri döneminde faydalanılan kaplıcalardır. Afyon Gazlıgöl ve Sivrihisar Çardak Kaplıcaları da Frigler döneminden bu yana insanlığa hizmet vermekte ve şifa dağıtmaktadır. Türkiye'de Cumhuriyet döneminde ilk adım M. Kemal Atatürk tarafından atılmış ve Yalova kaplıcalarının ihtiyaç duyduğu yatırımların yapılması sağlanmıştır. Ayrıca Atatürk, Türkiye'nin termal kaynaklarının analizini talep ederek Türkiye'de bulunan termal kaynakların bilimsel olarak ve verimli kullanılması için öncülük yapmıştır. 1938 Yılında kurulan İstanbul Tıp Fakültesi Hidro- Klimatoloji Kürsüsü ile termal merkezlerin tedavi amaçlı kullanımları için en önemli girişim yapılmıştır. 80'li yıllara gelene kadar bu konu yine ihmal edilmiş ve ülkemizin pek çok bölgesindeki tesisler yöre halkının hamam olarak kullandıkları ve "Hamam İşletmeciliği" zihniyetiyle isletilen yerler halini almıştır. Bu süre içinde Termal turizme hizmet veren Balçova Termal Tesisleri ve Kızılcahamam'da bulunan birkaç nitelikli tesis dikkat çekmiş, 1992 yılında Afyonkarahisar'da "Oruçoglu Termal Resort"un hizmet vermeye başlamasıyla termal tedavi merkezinin yanı sıra sunduğu rekreatif faaliyetlerle de ilgi çeken tesis olarak termal turizm isletmeciliğine örnek bir isletme halini almıştır. Daha sonraki yıllarda İkbal Termal Otel, Asya Termal Tatil Köyü, Yalova Armutlu Tatil Köyü gibi termal merkezlerin ve son olarak Türkiye'nin en büyük termal oteli olan Korel Termal Otelinde termal turizme kazandırılmasıyla günümüzde daha teknolojik, hijyenik ve bilimsel olarak termal turizm işletmeciliği yapılabilmektedir (Sandıkçı, 2008: 26-27).

2. TURİZM SOSYOLOJİSİNE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Turizme ilişkin ilk "sosyal bilimsel" sayılabilecek yazının tarihi oldukça eskidir: 1899 yılında İtalyan L. Bodio'nun yayınladığı makale bu hususstaki ilk çalışmadır; Sosyolojik çalışma olarak kabul edilen ilk eser ise; L. won Wiese tarafından 1930 yılında kaleme alınmıştır. Ancak bu iki çalışmanın da derli-toplu veya tam anlamıyla sosyolojik çalışma olmadığı, alanın ilk kurucularından biri olarak kabul edilen Erik Cohen (1984: 373-92) tarafından ifade edilmektedir. 1960'larda da turizme ilişkin

sosyolojik sayılabilecek bazı yayınlar ortaya konmuştur, ama Turizm Sosyolojisi olarak kabul edilebilecek ilk eser Erik Cohen tarafından 1972 yılında yayınlanmıştır. İşte bu tarihten itibaren Turizm Sosyolojisi disiplini kapsamında yer alan çalışmaların sayısında düzenli olarak artış yaşandı. Demek ki yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan toplumsal değişme, turizmi sosyolojik olarak çalışılacak bir konu haline getirmiştir (Kaya, 2021: 154)

Son dönemde üzerine fazlaca araştırma yapılan turizm sosyolojisi konusunun gelişmeye çalışan bir alan olduğu bilinmektedir. İnsanların ve grupların davranışlarının toplum üzerinde etkilerini incelediği için sosyoloji, bir sosyal aktivite olan turizm ile sıkı bir etkileşim içerisindedir. Başlangıçtaki gelişim yetersizliğini dört temel nedene bağlamaktadır. Birincisi, turizmin sosyolojinin hangi alanıyla bağlantı kuracağına dair bir fikir birliğine varılamamış olmasıdır. Her ne kadar bazı akademisyenler tarafından boş zaman çalışmalarının uygun bir alan olduğu tartışılmış olsa da diğerleri turizmin seyahat boyutunun sosyolojinin göç alanıyla ilişkili olduğuna dikkat çekmiştir. Diğer yandan, başkaları tarafından da din gibi alanlar ele alınarak ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, birçok kişi bu şekilde bilimsel alana dayalı olarak belirlenen bir yaklaşımın, iki alana da sınırlılık getirmek zorunda olmadığını fark etmiş ve turizmin kendi bağımlılık ve özerklik sınırlarını belirleyecek şekilde bazı kavramları ödünç alabileceği ya da almayacağı üzerinde düşünmüştür. İkinci olarak turizmin çok boyutlu doğası farklı disiplinlerden yararlanmayı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle ekonomi, antropoloji, psikoloji, tarih, beşeri coğrafya ve siyaset bilimi ve sosyoloji gibi alanlar arasında ortak çalışılan konular olmuş ve bu durum bütünsel bir alanın ortaya çıkmasını zorlaştırmıştır. Bu bağlamda, sosyologlar da ayrı bir bakış açısı yakalamaktan ziyade, bu çok disiplinli alana katkıda bulunmuştur. Üçüncü olarak sosyologların çalışmalarını dayandırabileceği çok fazla yaklaşım bulunmaktaydı. Bazıları, evrimsel yaklaşımı benimsedi. Diğerleri Marksizm, toplumsal eylem kuramı, sembolik etkileşimcilik, işlevselcilik, fenomenoloji, postmodernizm hatta etnometodolojiye yöneldi. Fakat sonraki dönemlerde, turizm sosyologları tek bir perspektiften ziyade eklektik bir yaklaşım benimsenmesinin daha verimli bir bakış açısı sağladığını fark etmiştir. Bu tartışmalardan da anlaşılabileceği gibi tek bir turizm sosyolojisi alanı yaklaşımından bahsetmek mümkün değildir. Eğitim ve aile sosyolojisindeki yaklaşımların farklılık göstermesi gibi, turizm sosyolojisi de kendi içinde

farklılaşmaktadır. Turizmin farklı özelliklerini sosyolojik olarak anlamaya çalışan farklı kuramsal yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Kaya Sayarı, 2020: 42).

Bakıldığında turizm sosyolojisi, hem turizme katılan bireylerin hem de yerel halkın sosyal davranışlarını incelemektedir. Turizm sosyolojisi hakkında yapılan çalışmaları üç modern sosyoloji teorileri olan yapısal işlevselci, çatışmacı ve sembolik etkileşimci görüşlerden yararlanılarak açıklanabilir.

2.1. YAPISAL İŞLEVSELCİ KURAM VE TURİZM

Yapısal işlevselciler açısından turizm, toplumda oynadığı rol açısından analiz edilebilir. Yapısal işlevselci perspektif, turizmi toplumun denge ve istikrar üreten öteki parçalarıyla birlikte çalışan bir unsuru olarak görülebilir. Bu görüş, turizmin dünyayı sosyal olarak bir araya getirici rolüne vurgu yapar. Turizm bu açıdan bakıldığında insanların bir başka ülke ya da bölgenin insanlarının yaşam şekillerini öğrenmelerini sağlayarak eğitimsel amaçlara hizmet eder. Turizm, ulusal sınırlarla bölünmüş insanları gelecekte uluslararası işbirliği için bir araya getirebilir ve aynı zamanda insanları başka insanların günlük yaşamlarına katarak (AB kardeş şehirler gibi) anlaşmazlıkları önlemeye yardımcı olabilir. Turizm refah seviyesi yüksek olan ülkelerden fakir ülkelere ziyaretlerin sayısının artmasıyla, fakir ülkelerin fakirlikle savaşmalarında ve zenginliğin yayılmasında yardımcı olabilir. Seyahat insanlara alışkın olmadıkları yabancı bir çevrede yeni stratejilere uyum sağlayabilmeleri için onları zorlayarak bir özellik kazanmalarını sağlayabilir. Yapısal işlevselci perspektiften bakıldığında, turizmin AB içerisinde oluşturulmaya çalışılan "Avrupa Yurttaşlığı" olgusunun gerçekleşmesindeki rolü yadsınamaz. Avrupa içinde gerçekleşen turizm hareketleri sayesinde Avrupalılar arasındaki sosyal iletişim ve etkileşim artmakta ve bu yakınlaşma neticesinde gündelik pratiklerin paylaşıldığı bir takım ortak alanlar belirmektedir. Diğer bir ifadeyle, ortalama Avrupalılar arasında Avrupa'ya yönelik bir aidiyet hissi doğmakta ve böylece bir Avrupalılaşma süreci yaşanmaktadır. Ayrıca, serbest dolaşım sayesinde kendi ülkesi dışında bir başka üye ülkede yerleşik Avrupalıların sayısı da 6 milyonu geçmektedir (Avcıkurt, 2009: 11-12).

2.1. ÇATIŞMACI KURAM VE TURİZM

Çatışma kuramcıları, turizm sistemini toplumda var olan güç mücadelelerinin bir parçası olarak görürler. Bazı durumlarda işler istenildiği gitmeyebilir. Turizmden

toplumun tüm unsurlarının (ırk, sınıf, cinsiyet, fiziksel durum, serbest zaman miktarı, küresek siyasi durum vb.) yararlanıp yararlanmayacağı ve kapsamının ne olacağı gibi hususlar önemli olmaktadır. Zengin ve fakir uluslar arasındaki turizm, daha az imtiyazlı kişiler tarafından imtiyazlı turistlere sunulan tek yönlü bir hizmet değişimi olarak görülebilir (Avcıkurt, 2009: 12).

Marx'a göre boş zaman, çalışma zamanının tam karşıtı anlamına gelmekteydi. Boş zaman, bireyleri, bir başka iş gününe hazırlamaktaydı. Ona göre bu durum, statükonun sürdürülmesine hizmet ediyordu. "Özgür" görünen bu serbest zaman yoluyla, kültürel normlar ve değerler aktarılmaktaydı. Bireyler, popüler kültürün anestezi etkisiyle, toplumdaki yerlerini kabulleniyordu. Eleştirel kuramcılara göre, geç kapitalist toplumda boş zaman, bireyin kendini geliştirip yaratıcılığını besleyeceği bir zaman dilimi olmaktan çok ekonomik sistemin sıkı kontrolü altında geçmektedir. Eleştirel kuramın boş zamanı ele alış biçimi eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, bireylerin pasif ve manipüle edilmeyen hazır tüketiciler olarak ele alınmasına karşı çıkmaktadır. Eleştirilere göre, boş zaman yalnızca kapitalist sistemin kontrolü altında geçmemektedir. Aksine, bu tartışmalar bireylerin boş zamanı geçirme şekilleri irdelendiğinde bize sınıf yapıları hakkında bilgi sağlayabileceğini öne sürmektedir. İkinci olarak söz konusu eleştiriler, eleştirel kuramın boş zamanı fazlaca basite indirgediğini ve bu bakış açısıyla görüldüğünde boş zamanın yalnızca kuramsal bir varlığa sahip olduğunu belirtmektedir. Eleştirilere göre, boş zaman faaliyetlerinin işlevi her insan için aynı değildir ve her birey aynı durumlara aynı tepkiyi vermez (Skeldon, 2017, akt. Kaya Sayarı, 2020: 40).

2.3. SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİ KURAM VE TURİZM

Sembolik etkileşim, temelde anlamı, sosyal etkileşim ve karşılaşmalar yoluyla edinmektedir. Bu yaklaşımın en belirgin gücü, toplumsal ilişkilerde yaratılan anlama ulaşıl"masını sağlayan güçlü bir ampirik yaklaşım sağlamasıdır. Ampirik olarak odaklandığı nokta, toplumsal eylemleri gözlemleme, kayıt altına alma ve analiz etmedir. Sembolik etkileşim bu nedenle, turistik yer ve mekânlar, kimlik performansları ve yaşanan deneyimler gibi konuları ele almada oldukça verimli sonuçlar sağlamaktadır. Turizm çalışmalarında bu yaklaşım, bireylerin destinasyonları, etkileşim ve karşılaşmalar yoluyla nasıl yorumladıkları ve inşa ettiklerine ışık tutmaktadır. Söz konusu karşılaşmalar miras alanları, tema parklar ya da Öteki ile karşılaşmalar olabilir. Anlam, ayrıca turistik performans ve roller aracılığı ile de elde edilebilir. Örneğin,

sembolik etkileşimcilik bakış açısına göre, kimlik Öteki'ler ile gerçekleşen etkileşimden ortaya çıkmaktadır. Araştırmacılar, bu yolla turist tipolojileri, sırt çantalı turistlerin sembolleri kullanışlarını (bayrak gibi) ve yerli halk ve turist arasındaki ilişkileri (Ötekileştirme, fotoğraflar gibi) inceleyebilirler (Scott ve Duncan, 2016, akt. Kaya Sayarı, 2020: 42).

Sembolik etkileşimci görüşe göre turizm, hizmet veren ile hizmet alan arasında üstünlük ve aşağılık duygularını uyandırdığı için, turist ve yerel halk arasında büyük maddi eşitsizliklerin olduğu durumlarda istenmeyen hadiseler meydana gelebilir (Avcıkurt, 2009: 12). İmaj çağında yaşanan gelişmelerle üst gerçekliğe (hyper-reality) düzenlenen gezilerin sembolik imleyicilerinin ilk dönemdeki analizlerine kıyasla gelişmeler olmuş ve artan bir şekilde turistin semiyotik ve sosyolinguistik alanları tarafından incelenmesine de vurgu yapılmaya başlanmıştır. Ancak turistin bu şekilde ele alındığı söylem analizleri, söz bilim ve anlatı alanlarının turizme uygulandığı gelişmeler sürmektedir (Kaya Sayarı, 2020: 42).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİ VE SANDIKLI

1. TURİZMİN TOPLUMA ETKİLERİNİ BELİRLEYEN TEMEL FAKTÖRLER

1.1. TURİZMİN ÇEŞİTLERİ

Turizm çeşitleri kişi sayıları, yaşları, gelirleri, amaçları, süreleri ve mevsimleri gibi birçok başlık altında incelenebilir ve çeşitlendirilebilinir. Genel hatları ile turizm çeşitlerine bakacak olursak:

Katılan kişi sayısına göre turizmin çeşitleri, bu tür ayrımda turizm hareketlerine katılan bireylerin sayısı dikkate alınmaktadır. Bu tür ayrımda kişilerin turizme katılmalarına "bireysel", ortak bir takım niteliklere sahip olanlara "grup", birbiriyle ilişkili olmayan büyük grupların gerçekleştiği turizme de "kitle turizmi" adı verilmektedir (Kozak vd., 2014: 11).

Ziyaret edilen yere göre turizmin çeşitleri, turizm faaliyetleri turistin geldiği veya ziyaret edilen yere göre "iç turizm" ve "dış turizm" olarak iki farklı gruba ayrılmaktadır. Turistin hareket yönünün ulusal sınırlar içine ya da dışına olması esasına dayanan bu turizm çeşitlerine "ulusal turzim" ve "uluslararası turizm" de denilmektedir (Kozak vd., 2014: 12).

Katılanların yaşlarına göre turizm çeşitleri, turizm hareketlerine katılmalarına etkili diğer bir unsur da insanların yaş durumudur. İnsanların yaş durumu ile turizme katılmaları arasında yakın bir ilişki söz konusu olmaktadır. Burada turizme katılmada yaş grubuna göre üç ayrı turizm çeşidi karşımıza çıkmaktadır. Bunlar "gençlik turizmi", "orta yaş(yetişkin) turizmi" ve "üçüncü yaş turizmidir" (Kozak, 2014: 14).

Katılanların gelir düzeyine göre turizm türleri, turizme katılmada etkili olan bir diğer unsur da insanların sahip oldukları toplumsal statüleri ve ekonomik durumlarıdır. Bunlar sosyal turizm ve lüks turizm şeklinde iki temel grup altında ele alınabilir (Kozak vd., 2014: 15).

Seyahat amacı bakımından turizm türleri, gezi, eğlence, kültür, sportif ilişkiler, yakınları ziyaret, sağlık, eğitim, transit, ticari ilişkiler, fuar, toplantı, seminer, konferans, dini, alışveriş, görev turizmi gibi türleri vardır.

Katılımların süresi bakımından turizm türleri, kısa süreli, günübirlik, hafta sonu, uzun süreli gibi gruplara ayrılabilir.

Mevsimler bakımından turizm türleri, yaz, kış, yarı mevsim (sezon dışı) gibi ayrım yapılabilir.

1.2. TURİST TİPLERİ

Turist tipleri, farklı nitelikteki turistleri ifade etmektedir. Turistlerin farklı davranış kalıpları, istekleri, talepleri ve beklentileri, farklı bilim adamlarınca yorumlanan birtakım turist tiplerini ortaya çıkarmıştır. Turist tipleri hakkında yaptıkları çalışmalarda 1972 yılında Cohen, 1974 yılında Plog, 1977 yılında Smith belli başlı tipleri ortaya koymuştur.

Genel olarak turist tiplendirmeleri ilişkisel-etkileşimsel ve bilişsel-kuralsal olmak üzere iki boyutta ele alınabilir. İlişkisel-etkileşimsel boyutta turistik çekim yerleri arasındaki ilişkiler ve etkileşimlerle turistlerin bulunduğu ortamlarda gerçekleşen ilişkilerin niteliği ve biçimi incelenir. Bilişsel-kuralsal boyutta ise seyahatin gerisinde yatan güdülenmeler ele alınır, seyahatin nedenleri üzerinde durulur ve özellikle turistlerin gittikleri yerlerdeki koşulları nasıl algıladıkları ve ne gibi tepkiler gösterdikleri üzerinde durulur (Rızaoğlu, 1995'den akt. Avcıkurt, 2009: 19).

Cohen, turist deneyimlerine dayalı olarak turistleri sınıflandırmaktadır. Cohen, turist deneyimi ve rolleri için dört çeşit sınıflandırma yapmaktadır. Bunlar, örgütlenmiş kitle turisti, bireysel kitle turisti, araştırıcı (kaşif) ve başıboş turist tipleridir. Örgütlenmiş kitle turisti, alıştığı durumların dışına çıkmaktan hoşlanmayan ve bilinen yerlere gitmeyi tercih eden turist grubunu temsil eder. Bireysel kitle turisti, öncekine benzemekle birlikte, gezi önceden düzenlenmemiştir; turist, zamanını nasıl geçireceği konusunda bir ölçüde karar verme imkanına sahiptir ve bir küme içinde yolculuk yapmamaktadır. Ancak, temel düzenlemelerin hemen hemen tümü kendisi için bir seyahat acentesi vasıtasıyla yapılmaktadır. Araştırıcı (Kaşif) turistler kendi seyahatlerini kendileri planlarlar ve mümkün olduğunca gelişmiş ve bilinen turistik yerlere gitmekten kaçınırlar. Bu turist tipinde yenilik isteği ağır basmakla birlikte, turist, yerli halk ile tümüyle bütünleşememekte ve geldiği yerdeki yaşam biçimini ve rahatlığını aramaktadır. Başıboş turistler, gezilerini kendileri planlayan ve sürekli yaşadıkları yerlerdeki koşullardan en fazla uzaklaşan turist tipleridir. Bu tip turistler, gittikleri yerlerde yerel halk ile birlikte yaşamaya çalışırlar, yerel halkın kültürüne ilgi gösterirler, onların evlerini, yemeklerini ve alışkanlıklarını paylaşırlar. Bu turist tipleri genellikle zengin sınıflardan gelen, genç, öğrenci ya da yeni mezun olmuş bireyleri kapsar

(Avcıkurt, 2009: 19-20). İfade edilen dört turist tipolojisine ilave olarak Cohen (1979) rekreasyonel turist veya vakit öldüren turist temasıyla bir sınıflandırma daha önermiştir. Bu turist tipolojisinde ise günlük yaşamın stresinden kurtulmak ve boş zamanlarını fiziksel aktivitelerle geçirmek isteyen turist tipini ifade etmektedir (Akın ve Düzgün, 2022: 599).

Plog'un geliştirdiği tipoloji, özellikle turistik alanın gelişmesi ile çok yakından ilgilidir. Plog, turistleri yaşam biçimlerine göre dışmerkezli, ortamerkezli ve ruhsalmerkezli olarak sınıflandırmaktadır (Murphy, 1991'den akt. Avcıkurt, 2009: 20). Dışmerkezli turistler, macera arar ve bireysel keşiflerde bulunurlar. Bu turist tipleri kendi seyahat düzenlemelerini yaparlar, sayıca azdırlar ve yerel halk ile kaynaşırlar. Yerel halkın kültürünü öğrenirler ve nadiren tekrar aynı yere seyahat gerçekleştirirler. Ortamerkezli turist tipleri, çeşitli donanımlara sahip ve tanınmaya başlamış yerlere bireysel olarak seyahate çıkarlar. Tatilleri için aracı kurumları kullanırlar fakat kendi "paket programlarını" yaparlar. Bu tip turistler yenilik arayışları ile sürekli yaşadıkları yerlerdeki yaşam biçimleri arasında denge sağlamaya çalışırlar (Bull, 1991'den akt. Avcıkurt, 2009: 20). Ruhsalmerkezli turist tipleri ise kapsamlı paket turları tercih ederler ve yaşadığı yerlere kültürel açıdan benzer turistik alanları ararlar. Kitle turizmine yönelik konaklama tesislerinde kalırlar ve sık sık aynı yerleri ziyarete gelirler. Bu turist tipleri kendileri ile ilgili en küçük sorunları bile büyütürler (Avcıkurt, 2009: 20). Plog'un (2001) geliştirmiş olduğu tipolojide 5 ayrı kademe yer almaktadır. İnsana korku veren durumları tolere etme veya maceracı ruhu ön plana koyabilme seviyesine göre dışa dönük (allocentric), yarı dışa dönük, orta nokta, yarı içe dönük ve içe dönük (psychocentric) olarak ayrılmıştır (Akın ve Düzgün, 2022: 599).

Smith, turistleri, turistik etkinliklerine göre yedi kümede sınıflandırmaktadır. Bunlar; araştırıcı, seçkin, garip, olağandışı, kitlemsi, kitle, kapsamlı turistler şeklindedir. Araştırıcı turistler, yeni bilgi ve bulgular arayan tiplerdir. Yerel şartlarını geleneklere kolayca uyum sağlayabilirler. Seçkin turistler, bilgilerini artırma yanında, değişiklik ve hoş vakit geçirme gibi amaçlarla seyahat acentaları tarafından verilen hizmetleri de kullanarak seyahatlerini gerçekleştirirler. Garip turistler, kalabalık yerlerden uzaklaşma ve tatil heyecanını yaşama eğilimi taşırlar. Olağanüstü turistler, organize turları tercih eder ve yerel halkın kültürüne kısmen de olsa ilgi göstermeye çalışırlar. Kitlemsi turistler, başlangıç aşamasında olan kitle turistleri olarak da adlandırılırlar. Bireysel ya da küçük gruplar halinde seyahat ederler. Kitle turistler ise çok sayıda görülür. Orta

sınıf değerlerini paylaşan kitle turistler gittikleri yerlerde kendi ülkelerinin yaşam tarzını ve şartlarını aramaktadırlar. Nihayet, kalabalık gruplar halinde seyahat eden ve kapsamlı turlara katılan insanların oluşturduğu kapsamlı turistler turistik hizmetlerde belirli standartlar aramaktadır (Avcıkurt, 2009: 21-23).

1.3. TURİSTİK ALANIN ÖZELLİKLERİ

Turistik alan ya da turistik yöre, turizm bakımından güçlü çekim elemanlarına, turistik donanımlara sahip bulunan ve turizm varlıkları nedeniyle önemli boyutta turizm hareketlerine hedef olan yer (ya da bir ülke veya şehir) olarak adlandırılmaktadır (Olalı, 1983'den akt. Avcıkurt, 2009: 29). Turizm yönünden birçok değere ve özelliğe sahip olan bu turizm alanlarının fiziksel özelliklerinin bilinmesi ve ziyaretçi profilinin özelliklerini ve dolayısıyla turizm sektöründeki etkilerin boyutlarını belirlemede büyük bir rol oynar.

Turistik alanın genişlik ve gelişmişlik düzeyinin bulunması kolay değildir. Genişlik sadece fiziksel bir yeri değil aynı zamanda nüfus ve nüfus yoğunluğunu da belirtir. Örneğin turistin yoğun olduğu bölgelerde nüfus yoğunluğu yüksek ise ya da nüfusun çoğunluğu bu alanda çalışıyor, yararlanıyorsa turistler ve yerel halk arasındaki ilişkiler çok sıkı olabilmektedir.

Bir turistik alanın, taşıma kapasitesi ve turizmin etkileri üzerinde önemli rol oynayan belli başlı unsurlar şunlar olabilir: "doğal, çevresel özellikler ve süreçler", "ekonomik yapı ve ekonomik gelişme düzeyi", "toplumsal yapı ve örgütlenme", "siyasi örgütlenme", "turistik gelişme düzeyi".

1.4. SANDIKLI HÜDAİ KAPLICALARI'NIN EKONOMİK VE SOSYAL YÖNÜ

1.4.1. Sandıklı

Sandıklı Coğrafi Özellikleri, Jeopolitik Konumu ve İklimi: Afyonkarahisar iline bağlı bir ilçe olan Sandıklı ilçesi, 29° 50' - 30° 30' doğu meridyenleri ile 38° 15' - 38° 45' Kuzey Paralelleri arasındaki coğrafi konumda yer almaktadır. Yüz ölçümü ise yaklaşık 1036 km²dir. Sandıklı, Ege bölgesinin İç Batı Anadolu bölümünde, Antalya-Ankara karayolu üzerinde yer almaktadır. Ülkemizin belli başlı büyük merkezlerine karayolu ile oldukça yakın sayılabilecek bir mesafededir: Afyonkarahisar'a 61 km, İstanbul'a 515 km, Ankara'ya 317 km, İzmir'e 315 km, Antalya'ya 231 km, Bursa'ya 320 km, Konya'ya 287 km mesafede olan ilçe bu konumu ile ulaşım yönünden avantajlı bir noktadadır. Sandıklı ilçesi batıdan Çivril (Denizli), Hocalar (Afyonkarahisar), Banaz

(Uşak), güneyden Kızılören ve Dinar (Afyonkarahisar), doğudan Şuhut (Afyonkarahisar), kuzeyden ise Sinanpaşa (Afyonkarahisar) ilçeleri ile çevrilidir. İlçede 1'i şehir, 1'i kasaba, 56'sı köy olmak üzere 58 yerleşim birimi vardır. İlçenin toplam nüfusu ise 2019 yılı adrese dayalı nüfus sayım sonuçlarına göre 55.331'dir.

İdari sınırları 1400 km²'dir. Yer şekilleri açısından oldukça engebeli bir yapıya sahip olan ilçenin kuzeyinde Ahur Dağları (1981m) doğusunda Kumalar Dağı (2250 m), güneyinde Akdağ (2495 m) ve batısında Burgaz Dağları (1990 m) bulunmaktadır. Ortalama yükseltisi fazla olan Sandıklı ilçesi 1158 m rakıma sahiptir. Bu dağların eteklerinde ovalık bir alana kurulan Sandıklı ilçesinin ovaları: Kusura Ovası (1090 m), Sandıklı Ovası (1070 m), Ekinova (1050 m), Alamescit Ovası (1010 m), Karasandıklı Ovası (1006 m), Dodurga Ovası (949 m) ve Saltık Ovası (930 m)'dır. Sandıklı ilçesinin ortasından geçen Küfü Çay'ı, Hamam Çay'ı ve Beylik Deresi Dinar Ovasında Büyük Menderesle birleşip Ege Denizi'ne dökülmektedir (Afyonkarahisar Yıllığı, 2013, s.24,25). 1400 km² yüzölçümüne sahip olan Sandıklı ilçesinde topraklarının, %50' sini ekilebilir araziler, %15' ini ormanlık alanlar, %10'luk kısmını makilik alanlar, kalan %25' lik kısım ise kayalık ve taşlık alanlardan oluşmaktadır (İlçe Tarım Müdürlüğü, 2010).

Sandıklı, fiziki coğrafya özellikleri bakımından farklılıkların gözlendiği, kısa mesafede önemli değişiklerin yaşandığı bir doğal yapıya sahiptir. Özellikle jeomorfolojik yapı, kısa mesafede büyük farklılıklar gösterir. Ana hatlarıyla dağlık alanlar, ova, hafif eğimli yamaçlar ve mikro düzeyde aşınım düzlükleri, yüzey şekillerini oluşturan alanlara karşılık gelmektedir. Sandıklı ilçesi, güney kesimi dışında etrafı dağlık kütlelerle çevrili bir havza görünümündedir (Taş, 2010: 14).

İç Batı Anadolu eşiğinde yer alan ilçede, yazları sıcak ve kurak geçer. Ağustos ayı ortalaması 22 C derece, kışları ise soğuk olup Ocak ayı ortalaması 0 C derecedir. Yıllık ortalama yağış miktarı 456 mm.dir. İlçede poyraz, lodos ve batı rüzgarı hüküm sürmektedir (Eröz vd., 2014: 3).

Sandıklı'nın Nüfusu, Ekonomik ve Kültürel Özellikleri:

Sandıklı'nın nüfusu, herhangi bir yerdeki insan potansiyelini belirlemede önemli bir kriterdir. Arazi kullanımı gibi doğrudan insanla ilgili bir konu içerisinde de nüfusun mutlaka ele alınması, incelenmesi gerekmektedir. İnceleme alanı olan Sandıklı ilçesinde nüfus, zaman içerisinde değişim göstermekle birlikte bu değişimin çok ciddi bir değişim

olmadığı, çevresindeki diğer yerleşmelerle hatta Türkiye'deki değişime paralel olduğu söylenebilir. Sandıklı'nın nüfus yapısını anlamak için Cumhuriyet öncesi dönemden başlamak gerekmektedir. Çünkü şimdiki toplum yapısı o dönemde oluşmaya başlamıştır.

Cumhuriyet öncesi döneme ait olan nüfus bilgileri daha çok tarihçilerin bazı tahminlerine kaynaklık eden tahrir defterleri, mühimme defterleri, seyahatnameler, vakfiyeler, salnameler gibi belgelere dayanmaktadır (Doğanay, 1994:143).

Osmanlı Devleti döneminde resmi olarak ilk sayım 1831 yılında 2. Mahmut zamanında yapılmıştır. İlçenin Cumhuriyet öncesinde de idari yapı olarak "kaza" statüsünde olması, bazı kayıtların tutulmasına olanak sağlamıştır. 1831 yılı Karahisar-ı Sahip nüfus sayımına göre Sandıklı kazasında 8089 erkek nüfus yaşamaktadır. Sancağın en büyük kazası olan Sandıklı kazasında hiç gayri Müslim yaşamamaktadır. 1872 tarihli Hüdavendigar vilayeti salnamesine göre ise kazadaki erkek nüfusu 11020 olarak tespit edilmiştir (Işık, 2014, s.2).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kaybettiği topraklardan gelen göçler nedeniyle nüfus hızla artmıştır (Özav ve Yasak, 2006:4). Bu dönemden 1921 yılına kadar Yunanlılar tarafından işgale maruz kalması o yıllarda diğer bölgelerde olduğu gibi, gerek erkek nüfusunun silahaltına alınması, gerekse açlık, kıtlık ve sefaletten dolayı artan ölümler nedeniyle yöre nüfusu oldukça azalmıştır (Özav, 2000:160).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ise Sandıklı Kazası'nın idari sınırı değişime uğramıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Sandıklı Kazası'nın idari sınırı şimdiki Denizli Başçeşme'ye kadar uzanmaktaydı. Salnamelerde Geyikler(Dinar), Dazkırı ve Şeyhlü (Çivril) nahiye olarak Sandıklı Kazası'na bağlı olduğu bilinmektedir (Işık, 2014:2-3). Diğer ilçe, köy ve kasabaların Sandıklı sınırları içerisinde sayılması ilçe nüfusunun birden artmasına sebep olmuştur. Ancak 1926 yılında yapılan düzenlemede bu alanlar Sandıklı'dan ayrılmışlardır.

2019 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) göre Afyonkarahisar ilinin en büyük ilçesi Sandıklı'dır. ADNKS verilerine göre ilçe nüfusu 55.331, merkez nüfusu 33.018, Akharım beldesi 2.811 ve 19.502 köy nüfusu olarak açıklanmıştır. Nüfusumuzun 27.050' si (%48,89) erkek, 28,281' i (%51,11) kadınlardan oluşmaktadır.

Sandıklı ilçesinde nüfusun değişiminde doğum-ölüm oranları arasındaki farklar kadar göçlerinde etkisi büyüktür. Şehir nüfusundaki artışın temelinde, ilçe merkezine

doğru göç hareketlerinin etkisi büyüktür. İlçe genel olarak göç verir konumdadır. Verilen göç, alınan göçe göre daha fazladır (Taş, 2010: 37).

Sandıklı ilçesinin nüfus özellikleri içinde dikkati çeken önemli bir husus, kır nüfusunun 2000 yılına kadar şehir nüfusundan daha fazla olmasıdır. 2000 yılına kadar kır nüfusu azalmakla birlikte hep şehir nüfusundan fazla olmuştur. Bu azalmanın farklı nedenleri bulunmaktadır. Öncelikli olarak kırsal kesimin sürekli ve hızlı göç vermesi azalmanın temel nedenidir. Ancak tek başına göç olayı bu miktardaki azalmayı açıklamaya yetmez. 2000 yılı sonrasında belediye örgütlü yerleşme sayısının artması, daha önce kır nüfusu içinde sayılan nüfusun şehir nüfusuna dâhil olması, bu durumu açıklayabilir (Taş, 2010: 37). Şehir nüfusu da benzer şekilde 2000 ile 2012 arasında hızlı bir şekilde artmıştır.

Sandıklı ilçesinde nüfusun dağılışı incelendiğinde doğal ve beşeri faktörlerin etkisi olduğu görülür. İlçe merkezi ve ovadaki yerleşmelerde nüfus fazla iken dağlık kütlelere doğru yerleşmelerin nüfuslarının azaldığı gözlemlenebilir. Ova ve dağlık kütlelerin yamaç kesimlerinde konumlanmış yerleşmelerde yoğunluk fazla iken Akdağ ve Sandıklı dağının üzerinde arazisi bulunan yerleşmelerde yoğunluklar düşmektedir. Bunun yanında karayolları da nüfusun dağılışını etkileyebilmektedir. Antalya karayolu üzerinde yer alan yerleşmelerde nüfus miktar ve yoğunluk bakımından yüksek iken yoldan uzaklaştıkça nüfus miktar ve yoğunluklarının azaldığı dikkati çekmektedir (Taş, 2010: 9).

Sandıklı ilçesi nüfus bakımından Afyonkarahisar'ın en büyük ilçesidir. Günümüzde Sandıklı, şehir ve köy kültürünün harman olduğu bir ilçedir. Bugün Sandıklı'da ikâmet eden nüfus kadar, başta İstanbul, Ankara, İzmir, Afyonkarahisar ve Denizli olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinde Sandıklılı nüfusun yaşadığı söylenmektedir. Ayrıca yurtdışında yaşayan Sandıklılıların sayısı da oldukça fazladır. Sandıklı dışında yaşayan Sandıklılıların memleketlerinden tamamen kopmadıkları görülür. Özellikle yaz aylarını Sandıklı'da geçirdikleri için ilçede yazları nüfus yoğunluğu artmaktadır (Akar, 2013: 6-7).

Sandıklı ekonomisi, ticari potansiyel bakımından Afyonkarahisar'a bağlı diğer ilçeler arasında ilk sırayı alan Sandıklı, her türlü meslek grubunun yer aldığı çarşı esnaf ve tüccarına sahiptir. Eskiden beri önemli geçiş yolları üzerinde bulunması, kaplıcaları ve lonca teşkilatları ile Sandıklı, bölgenin en parlak ticaret merkezlerinden birisi

olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde de Sandıklı, ekonomik yönden çevre şehirlerden daha gelişmiş durumdadır. Padişah II. Mahmut'un emriyle 1808 yılında "Sandıklı Altını" adında paranın bastırılması, o dönemin haşhaş üretiminin büyük kısmının Sandıklı'da yapılması ve Osmanlı Bankasının 1912 de Sandıklı'ya bir şube açması bu ekonomik gelişmişliğin bir göstergesidir (Akar, 2013: 6-7).

Sandıklı ilçesinin genelinde ekonomik faaliyetlerin temelini geçmişten buyana tarım ve hayvancılık oluşturmaktır. Sandıklı'nın ticari hayatında önemli bir yer tutan hayvancılık; büyük baş hayvanlar, koyun, keçi, tavuk ile hindi üretimden meydana gelmektedir. Tiftik, yün yapağı üretimi yüksek düzeydedir. Sandıklı'da yetiştirilen ürünler sırasıyla şöyledir: Hububat ve bakliyat cinsleri olarak; buğday, arpa, nohut, mercimek, mısır, kuru fasulyedir. Çayır ve mera yem bitkileri olarak; fiğ, burçak, yonca, korunga vb.dir. Bağ-bahçe ürünleri olarak: elma, armut, vişne, kiraz, ayva, badem, ceviz, erik, kayısı ve üzümdür. Sanayi bitkileri olarak; şeker pancarı, patates, haşhaş ve ayçiçeği sayılabilir. Sebzelerin çoğunluğu ise yetiştirilir (Başat ve Vural, 2014: 11).

Başlangıçta geleneksel yapıda üretim ile gerçekleşen Sandıklı ekonomisi zamanla şekil değiştirmiş ve yeni tarım makineleri sahaya girmiş, fabrikalar açılmış böylece tarım daha teknolojik yollarla yapılmaya başlamış, jeotermal seralar ile birlikte topraksız tarım çoğalmış, patates üretiminin düzenli yapılması sebebiyle ham maddeye yakınlık özelliğinden patates fabrikaları kurulmuş, yurtdışına ihracatlar artmıştır. Böylelikle tarım ürünlerini büyük marketlere, ülkelere satan global bir tarım ekonomisi oluşmaya başlamıştır.

Sandıklı Organize Sanayi Alanı ise 51,03 hektar büyüklüğündedir. Toplam 38 sanayi parseli vardır. Tahsis edilen sanayi parseli sayısı 33, proje doluluk oranı %86,84'dir. Tahsis edilen parsellerin 11'unda üretime geçilmiş olup, 9 parselde inşaat çalışmaları devam etmektedir. Ağırlıklı sektör grubu; makine ekipmanlarının kurulumu-onarımı, elektrikli teçhizat ve kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı sanayidir (Afyonkarahisar OSB, 2019).

Sandıklı kültürü, gelenek ve göreneklerine bağlı olan bir ilçedir. Bu adetlerin birçoğu Anadolu'da yaygın olan geleneklerdir. Bu yönüyle Sandıklı tam bir Anadolu şehridir. Köklü ve zengin olan Sandıklı halk kültürünün günlük hayat içinde en öne çıkan âdetleri, davetler ve ziyaretlerdir. Sandıklı'da arkadaşlık ve akrabalık bağları

kuvvetli olduğu için ziyaret ve davet üzerine gelenekler günümüze kadar yaygın olarak ulaşmıştır (Akar, 2013: 16-17).

Sandıklının kültürel değerlerini UNESCO'nun gruplaması ile somut ve somut olmayan olarak ikiye ayırmak mümkündür:

Somut olmayan kültürel miras; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araç gereçler ve kültürel mekanları ifade etmektedir. Bunlara Sandıklı'dan örnek verecek olursak; cirit oyunu, süsleme sanatı "Alem", gezek/yarenlik (yaran) geleneği, ünlü halk ozanı Yunus Emre, Sandıklı'ya özgü yemek kültürü vb. olabilir.

Somut olan kültürel miras; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili; yerüstü, yer altı veya su altındaki tüm taşınır taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu kültürel varlıklar, arkeolojik, kentsel ve doğal sitler, anıt, ören yeri, höyük, Tümülüs (anıt mezar), külliye, cami, kilise gibi olabilir. Bunlara Sandıklı'dan örnek verecek olursak; ünlü halk ozanı Yunus Emre'nin türbesi, Sandıklı Kalesi (Hisarı) ve Sandıklı Kitabesi, tarihi Hüdai Kaplıcaları, Akdağ Tabiat Parkı verilebilir.

Sandıklı tarihi, bilinen en eski tarihi bakır, tunç ve demir devri dönemlerine kadar gitmektedir. Bakır çağında M.Ö.2700-2000 Sandıklı'ya 13 km. mesafede bulunan Kusura Kasabasında başşehri Kusura olan Etiler (Hitit) İmparatorluğunun mayası olan Kussar (Kursora) Krallığı hüküm sürmüştür. İngiltere Oxford Üniversitesi adına arkeolog Dr. Winifred Lamb tarafından 1935, 1936 ve 1937 yıllarında Kusura'da yapılan kazılarda, halen Afyon Arkeoloji Müzesinde sergilenen üç ayrı döneme Kalkolitik, Bakır Çağı ve Eti Çağlarına ait buluntular elde edilmiştir. Sandıklı'nın Frigyalı'lar döneminde M.Ö. 1300-1400 yıllarında adı "Apemie Kivatos" dur. Apemie Kivatos Aziz Minanın Sandukası demektir. Hititlilerin Sandıklı'ya, Hitit dilinde sandık anlamına gelen Samuka dedikleri bilinmektedir. Sandıklı isminin, Grek dilinde Kivatos kelimesinin Sandık anlamına gelmesinden ve kurulduğu yerin, dağlar arasında çukurda kilitli bir kutu gibi sandık manzarası arz etmesinden geldiği, tahmin edilmektedir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Sandıklı, " Sandık dolusu mallı ve mahsulatlı kazadır. Cümle 350 toprak örtülü evdir. 3 mahalle 4 mihraptır. 40 leblebici dükkanı vardır " şeklinde ifade edilmektedir. Bu seyahatnamede Sandıklı'nın, sandık dolusu bol

mahsullü kaza olarak belirtilmesinden dolayı da Sandıklı denilmiş olabilir (Karakuş, 2009: 4).

1071 yılında Malazgirt Savaşını kazanan Sultan Alparslan'ın orduları Anadolu'da pek çok şehir, kasaba ve kaleyi ele geçirir. Emir Sanduk adında bir Bey Afyon ve civarını 1076 yılında fetheder ve 1115 yılında da Selçuklu Sultanı 1. Kılıç Aslan Afyon ve kalesini, Germiyanoğulları da Sandıklı havalesini kendi topraklarına dahil eder (Karakuş, 2010: 8). Germiyanoğulları döneminde Kadim Höyük üzerine inşa edilen ve halen bir bölümü ayakta duran " Hisar Kalesi " nin mevcut kitabesinden anlaşıldığına göre; Kale, miladi 1324 yılında Çelebi Azam lakabı ile zikredilen Germiyan Sultanı Yakup Bin Beşir zamanında yapılmış olup, o dönem Sandıklı'nın "Bolluk ve bereket içerisinde bir kaza..." olduğundan bahsedilmektedir (Karakuş, 2010: 9).

1860 yılında Padişah Abdülmecit devrinde yeniden yapılan Osmanlı İdari Taksimatında, Hüdavendiğar (Bursa) Vilayetine bağlı bir kaza durumuna getirilen ve Şehli (şimdiki Çivril ilçesi), Geyikler (şimdiki Dinar ilçesi) ve Dazkır (şimdiki Dazkırı ilçesi) isimli üç nahiyesi ile 215 adet köyü olan Sandıklı, 1869 yılında belediye teşkilatı ile teşkilatlandırılmıştır. Edip Ali Baki Bey'in yazdığı " XVIII. Asırda Meçhul Halk Tarihi " adlı kitapta, " Sandıklı kaza meclisinin, vali ve mutasarrıfların ağır vergisi ile ilgili şikayetinden bahisle, o yılda (ki miladi 1745 senesi) şikayetin kabulü ile verginin her taksitinden 25 kuruş tenzil edildiğini öğreniyoruz. Bu belgeden Sandıklı'nın 250 yıldan beri kaza merkezi olduğu meydana çıkmaktadır (Karakuş, 2010: 10).

Günümüzden 110 sene kadar önce Sandıklı'yı ziyaret eden Şemsettin Sami Kamus-u Alem adlı kitabında Sandıklı'yı "Bu kazanın 6515 nüfusu, 3 camisi, 4 medresesi, 3 tekkesi, 1 rüştiyesi, 1 iptida-i mektebi, birkaç mahalle mektebi, 1240 okuyucusu, 5 hanı, Şehli (şimdiki Çivril ilçesi), Geyikler (şimdiki Dinar ilçesi) ve Dazkır (şimdiki Dazkırı ilçesi) adlı üç nahiyesi, 215 köyü, cem'an 74 990 nüfusu vardır" şeklinde anlatmaktadır (Karakuş, 2010: 9).

Sandıklı'nın Kurtuluş Savaşında önemli bir merkez olduğu, Osmanlı Ordusunun Beşinci Redif Alayının kışlası olan ve " Yanık Kışla " (Halen Hükümet Konağı, Askerlik Şubesi, Jandarma Karakolu, Orman İdaresi ile Sümerbank'ın bulunduğu alan) olarak anılan askeri kışlanın, Yunan Ordusu tarafından Kurtuluş Savaşında yakılmış olması ile ortaya konulmaktadır. Sandıklı'da ilk Yunan işgali ve geri alınması 08

Ağustos 1921 - 09 Ağustos 1921, ikinci Yunan işgali ve geri alınması 11 Ağustos 1921 - 12-13 Ağustos 1921, son işgal ve kurtuluş ise 07 Eylül 1921 - 12 Eylül 1921 tarihleridir (Karakuş, 2010: 10-11).

Günümüz Cumhuriyet yapılanmasında ise ilçe belediyesi konumunda yer almaktadır. Afyonkarahisar ilinin 55.331 nüfusu ile en büyük ilçesidir.

1.4.2. Hüdai Kaplıcaları

Hüdai kaplıcalarının tarihçesi, Hüdai Kaplıcalarının konumu gereği Sandıklı'ya yakın olduğu için aynı dönemlerden geçmişlerdir. Sandıklı tarihi gibi Friglerden günümüze kadar Hüdai Kaplıcaları bulunduğu yörenin özelliklerini taşımaktadır. Hüdai Kaplıcaları yüzyıllardır şifa merkezi olarak kullanılmasına en eski bilgiler Friglerle birlikte başlamaktadır. Hatta ismi de bu dönemden geldiği bilinmektedir. Frigler döneminde ve sonrasında kaplıcalara Frigya Salutaris (Şifalı Frigya) denilmiştir. Latincede, dertlerden kurtulma anlamına gelen 'Salut' sözcüğü yerine, bugün 'Allah Korusun', 'Şifa Versin', anlamına gelen 'HÜDAİ' kelimesi kullanılmaktadır.

Friglerden sonra bölge tamamen Romalıların hâkimiyetine girmiştir. Roma ve Grek dönemine bu bögede kurulmuş olan beş şehir (Pentapolis) göze çarpmaktadır ve döneminin en ileri şehirlerindendir. Bu şehirler; Bruzus (Karasandıklı Köyü), Eucarpeia (Emirhisar köyü), Hieropolis (Koçhisar Köyü), Otrus (Yanıkören Köyü), Stektorion (Menteş Kasabası) 'dır. Bu şehirler şimdi Sandıklı'nın köyü durumundadır. Çok eski çağlardan günümüze kadar şifa merkezi olarak kullanılan Hüdai Kaplıcaları Hristiyanlığın yayılışında Hristiyan azizlerinin şifa mucizeleri gösterdikleri yer olarak tanınmış ve bu yüzden bölgeye Şifalı Frigya anlamına gelen Frigya Saluratis denmiştir. Roma Bizans döneminde bölgenin adı kutlu, şifalı şehir anlamına gelen Agros Thermon'dur. Şifalı sularından dolayı Kutlu şehir olarak anılan Agros Thermon Pentapolisde (Beş Şehir) bulunan bir kasaba konumundadır. Pentapolis'in en büyük şehirlerinden olan Hieropolis'e yakınlığından dolayı da (yaklaşık 4 km.) büyük önem kazanmıştır. Agros Thermon doğaüstü bir doğa olayından adını almaktadır. Şehrin adı Roma'daki Vatikan Müzesi'nde bulunan bir yazıtta ve Aziz Aberkios efsanesinde geçmektedir. Efsaneye göre aziz Aberkios, dualarıyla kaynaktan şifalı su çıkarmıştır. İlk Hıristiyanlık dönemlerinde de kaplıca olarak kullanılan Agros Thermonda yakınında bulunan Hieropolis başpiskoposu olan Sen Mişe tarafından hastaları tedavi ederek

mucizeler gösterdiği belirtilmektedir. Bundan dolayı çok eski kaynaklarda bu konu "Sen Mişel'in Mucizeleri" şeklinde geçmektedir. Tarihte Glaukos Vadisi olarak bilinen bölgede bulunan Hüdai kaplıcaları din ve şifa şehri olarak ün salmıştır. Hüdai kaplıcaları o dönemde bulunduğu konum itibariyle Roma yolu üzerinde bulunmaktadır (Karakuş, 2010: 20-22).

Anadolu'nun fethinden sonra bölge Türklerin ilk yerleştikleri yerlerden birisidir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Hüdai kaplıcalarının yine bir şifa merkezi olarak kullanıldığını müşahede etmekteyiz. Değişik tarihli Hüdavendigar Salnamelerine göre burası şifa veren bir kaplıca olarak anlatılmaktadır. Bölge Selçuklu ve Osmanlı toprakları olduktan sonra mimarı yapılanma da yer yer harabe şeklinde kalan önceki dönem yapı taşları da kullanılmıştır (Karakuş, 2010: 28-29).

Bir dönem Kaymakam yönetiminde bulunan Hüdai Kaplıcaları günümüzde Sandıklı Belediyesi'nin kullanıma geçmiştir ancak özel işletmelerde mevcuttur

Hüdai kaplıcalarının coğrafi konumu ve ulaşımı, İç Ege'nin güneyinde yer alan Afyonkarahisar ili sınırlarında yeralmakta olup il merkezine 63 km, ilçe merkezine 9 kilometre uzaklıkta, Alikaya ve Timur tepeleri arasında bulunan düzlükte yer almaktadır. Denizden yüksekliği ise 1005 metredir.

Sandıklı, ülkemizin belli başlı büyük merkezlerine karayolu ile oldukça yakın sayılabilecek bir mesafededir. Afyonkarahisar'a 61 km, İstanbul'a 515 km, Ankara'ya 317 km, İzmir'e 315 km, Antalya'ya 231 km, Bursa'ya 320 km, Uşak ve Isparta'ya 105 km uzaklıkta bulunmaktadır.

Afyon Antalya Karayolu 65. km de bulunan Hüdai kaplıcaları bulunduğu ilçe olan Sandıklı'nın, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin kesiştiği bir noktada olduğundan dolayı ulaşım oldukça kolay ve avantajlıdır. Sandıklı Kaplıcası bulunduğu kara yolu konumu ile, yurdumuzun kuzey ve güney bağlantısını sağlayan Ankara-Antalya ve İstanbul-Antalya karayolu üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca ilçeye 9 km uzaklıkta bulunan kaplıca alanına her saat düzenli olarak minibüs seferleri yapılmaktadır. Demir yolu ulaşımında ise, Sandıklı Ankara-İzmir demiryolu güzergâhında bulunmaktadır. Hava yoluyla Hüdai Kaplıcalarına gelmek isteyenler ise Altıntaş Zafer Havaalanı, Afyon'da sadece askeri amaçlı kullanılan bir havaalanı, Isparta Süleyman Demirel Hava Limanı, Antalya Hava limanlarından faydalanabilme imkanına sahiptirler.

Hüdai kaplıcalarının iklimi, Ege Bölgesinde olmasına rağmen Orta Anadolu ilçesi özellikleri göstermektedir ve bu doğrultuda yaz aylarında oldukça sıcak ve kurak, kış aylarında ise soğuk ve kar yağışlı bir iklim sürmektedir. Etrafı dağlarla çevrili olduğu için dışarıdan gelen etkilere genellikle kapalıdır, rüzgarlı hava sayısı azdır. Ancak son yıllarda yapılan baraj göller nedeniyle ılıman hava sayısı artmakta ve nemli bir bölge haline gelmektedir.

Sandıklı Hüdai Kaplıcası havzasındaki tesisler, toplam 3 adet 5 yıldızlı otel 1 adet 3 yıldızlı otel 1 adet de butik otel olmak üzere toplamda 5 adet otel bulunmaktadır. Belediye'ye ait kısım 270 adet apart, kür merkezi, saunalar, çamur banyoları, umumi ve saatlik havuzlar, Huzurevi, jandarma karakolu, cami, restaurant ve kafelerden oluşmaktadır. Bakanlar Kurulu kararı ve Sağlık Bakanlığı işletme iznine sahip olduğu için Hüdai Kaplıcaları resmi sağlık heyet raporuna sahip olan, sevkli hasta kabul etmektedir. Ayrıca kaplıcalar tedavi giderleri yönetmeliği kapsamındadır.

Hüdai kaplıcalarının suyunun özellikleri, kimyasal sınıflandırılması; sülfat, bikarbonat, sodyum, kalsiyum, bromür, karbondioksit, arsenik ve radonlu olarak yapılmıştır. Suyun içerisinde potasyum, amonyum, magnezyum, demir, alüminyum, mangan gibi katyonlar ile klorür, nitrat, iyodür, hidrofosfat ve hidrokarbonat gibi anyonlar bulunmaktadır. Ayrıca metasilikat asidi ile gazlardan serbest karbondioksite rastlanmıştır. Isısı 62 ve 68 derece arasında değişmektedir (Karakuş, 2010: 37).

Hüdai kaplıcalarının iyi geldiği hastalıklar; Romatizma, Romatoit Artrit (Ateşli romatizma hastalıkları), Nevraji (Sinir boyunca yayılan iltihaplar), Nevrit (Sinir ucu iltihapları), Polinevrit (Birden fazla sinirin iltihapları), Tendinit (Tenden zedelenmesi), Pariatrit (Eklem zan iltihabı), Artroz (Eklem kireçlenmeleri), Selulit (Yumuşak doku romatizması), Siyatik (Siyatik sinirinin sıkışması), Spondilit (Omurganın kireçlenmesi), Mialji (Kas ağrıları), Kadın hhastalıkları (Kronik dönemlerde), Polip sekeli (Çocuk felci sekeli), Hemipleji (Vücudun her her tarafının felci), Parapleji (Her iki alt ekstremitenin felci), Kırık - Çıkık sekelleri, Kazalardan ve ameliyatlardan kalan sekeller, Ruh, yorgunluklar, Dimağ yorgunluğu, Bağırsak hastalıkları, Böbreklerdeki taş ve kumların düşürülmesi, Cilt ve deri hastalıkları (Karakuş, 2010: 46).

1.4.2.1. Hüdai Kaplıcaları Swot Analizi

SWOT analizi tekniği mevcut ve potansiyel kaplıcanın kültürel ve ekonomik etkilerinin belirlenmesi, planlanması ve sürdürülebilirliği bakımından daha rasyonel

yaklaşımlar ortaya koyabilmesi özelliği sebebiyle Sandıklı Hüdai Kaplıcaları'nın bu etkilerinin belirlenmesinde SWOT analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

SWOT Analizi incelenen bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemekte ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri saptamakta kullanılan bir tekniktir. SWOT Analizi Tekniği, alanın mevcut güçlü yanları (avantajlar) ve zayıf yanlar (dezavantajlar) ile birlikte gelecekte karşılaşabilecek fırsatlar ve tehditler önceden tespit edilerek planlama ve yönetim aşamasında karar vermede kullanılan bir analiz yöntemidir. SWOT kelimesi, Strenghts (Güçlü yanlar/Avantajlar), Weaknesses (Zayıf yanlar/Dezavantajlar), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden meydana gelmektedir (Yavuz, 2011: 129).

Hüdai Kaplıcaları'nın sağlık turizmi açısından hali hazırda var olan ve olabilecek olan turizm etkinliklerinin sınıflandırılmasında SWOT analizinden yararlanılarak, alanın sağlık turizmi potansiyelinin içsel (güçlü ve zayıf yönler) ve dışsal (fırsatlar ve tehditler) faktörleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma alanının iç ve dış etkenlerine bakarak oluşturulan bu yöntemle, alanın mevcut güçlü yönleri ve fırsatlardan daha iyi bir şekilde yararlanacak, tehditlerin ve zayıf yanlarının etkisini minimum yapacak şekilde öneriler geliştirilmiştir. Günümüzde giderek tüm kesimlere hitap etmeye başlayan sağlık turizmi var olan güçlü ve zayıf yönlerinin açıkça bilinmesi, bugün ve gelecekte fırsat ve tehditlerin tahmin edilmek suretiyle analiz edilmesi, özellikle turizmin iyi etkilerinin, yöre halkına olan ekonomik ve kültürel katkılarının artırılmasına dair stratejilerin ve politikaların belirlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Hüdai Kaplıcaları'nın sağlık turizmi açısından güçlü ve zayıf yanları, fırsatlar ve tehditlerinin incelenmesi ile kaplıca turizminin iyi etkilerinin artırılmasına dair potansiyeli ve değerlendirilmesi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

- Hüdai Kaplıcalarının Güçlü Yanları (Avantajları):

- Zengin mineral yapısı, jeomorfolojik özelliklerinden kaynaklı iyi geldiği hastalıkların fazla olması ve çamur ile tedavi olanağı,

- Friglerden günümüze kadar gelmesinden kaynaklı arkeolojik alanlar ve kalıntıların bulunması (Kaplıca açık hava müzesi ve Afyonkarahisar müzesinde sergilenmektedir.),

- Yakın çevresinde birçok evliyanın mezarının bulunması (Yunus Emre ve hocası Tapduk Emre'nin mezarlarının olması),

- Hristiyan azizi Aberkios'un ilçede ve kaplıca çevresinde yaşamış olduğunun kanıtlarının olması,

- Farkı turizm türlerinin yapılabilmesi ve onlara olan yakınlığı (tarih, kültür, inanç, eko turizm, kongre turizmi, gastronomi turizmi vb.),

- Akdağ Tabiat Parkı'na olan yakınlığı,

- Kaplıcanın yatak kapasitesinin çok oluşu ve çeşitli gelir gruplarına hitap etmesi,

- Güvenli bir yer olması,

- Coğrafi konum olarak kolay ulaşılabilir olması,

- İlçeye yakın olması sebebiyle yerel tecrübelerin yaşanmasına açık olması,

- Yöresel ürünlere ve yemeklere ulaşımın kolay olması,

- Ağaçlık alanların ve piknik alanlarının çok olması,

- Her yaşa hitap edebilecek etkinliklerin bulunması (Hayvanat bahçesinin, restorant, kafelerin olması).

- Hüdai Kaplıcalarının Zayıf Yanları (Dezavantajları):

- Reklam, tanıtım ve pazarlama eksikliği,

- Destinasyon imajının olmaması,

- Profesyonel spor yapılacak alanların azlığı (olimpik yüzme havuzu, spor mezkezi vb.),

- Yabancı dil sıkıntısı,

- Yöre turizmine yön verebilecek düzenli kolektif bir ekibin kurulmamış olması,

- Soğuk gün sayısının fazlalığı.

- Hüdai Kaplıcalarının Fırsatları:

- Dünyada ve Türkiye'de sağlık-kaplıca turizmine yönelik talebin artması,

- Yerel halka istihdam sağlaması ve vakit geçirebileceği bir alan yaratması,

- Yenilenebilir enerji konusunda yerel, ulusal ve küresel bilinç geliştirme olanağı,

- Sandıklı ilçesinin tanınmasına yardımcı olması,

- Şehir merkezindeki esnafın satış oranını artırması,
- Yatırımcıları kaplıcaya ve şehir merkezine çekmesi,
- Marka şehir tanıtımında önemli bir marka olması.

- Hüdai Kaplıcalarının Tehditleri:

- Kaplıca turizmi talebinin ve kullanımın artmasından kaynaklı yer altı sularının azalması ve yok olması,
- Kontrolsüz büyümeden kaynaklı doğanın kötü etkilenmesi,
- Teşvik ve yatırımların doğal alanlarda aşırı yapılaşmaya yol açması,
- Reklam panoları, yol üstü tabelaları görsel anlamda kirlilik yaratabilecektir,
- Turistin çok olduğu dönemlerde nüfusun çoğalmasından kaynaklı su, elektrik vb. altyapı hizmetlerinde kapasitesinin aşılması sebebiyle kesintiye uğrayabilmektedir,
- Yerel halk ile turistlerin kültürel bütünlüğü sağlanamadığında yerel halk kendi bölgesine yabancılaşabilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMALI ARAŞTIRMA: SANDIKLI HÜDAİ KAPLICALARI'NDA SAĞLIK TURİZMİ'NİN YÖRE HALKINA OLAN KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ

1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

İnsanlar çeşitli nedenlerle turizm faaliyetine katılmaktadır. Turizm faaliyeti bulunduğu bölgenin doğal, beşeri, sosyal vb özelliklerinden hem etkilenmekte hem de bu özellikleri etkilemektedir. Bu nokta da ülkemiz bulunduğu coğrafi konum, geçirdiği doğal, tarihsel ve sosyal süreçler neticesinde çeşitli turistik faaliyetlere ev sahipliği yapmış ve bu faaliyetler neticesinde gelişim göstermiş bir ülkedir.

Ülkemizde turizm faaliyetlerinin yapıldığı yerlerden biride Afyonkarahisar iline bağlı Sandıklı ilçesidir. Sandıklı ilçesi doğal, kültürel ve tarihsel özellikleri itibariyle turizm potansiyeli olan ilçelerden biridir. Bunlardan en çok öne çıkan yönü tektonik yer yapısı nedeniyle ortaya çıkan jeotermal enerji kaynağının sağlık ve kültürel turizm yönünde aktif olarak kullanılmasıdır. Sandıklı ilçesinin sahip olduğu jeotermal enerji kaynağı, Friglerden bu yana kaplıca olarak kullanılarak termal turizm faaliyeti gerçekleştirilmektedir. İlçede aktif olan kaplıcalar yurtiçinden ve yurtdışında birçok misafire ev sahipliği yapmaktadır. Bu noktada ilçede aktif olan termal turizmin halk arasındaki algısı, kültürel ve ekonomik yansımaları önem kazanmaktadır. Başlangıçta değinildiği gibi turizm faaliyeti hem etkileyen hem etkilenen bir faaliyettir. Bu nedenle kaplıcalar ilçenin gelişmesini sağlayacağı gibi yerel halkın kaplıca turizmine yönelik tutumları turizm faaliyetinin gelişmesini olumlu ve olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında Sandıklı ilçesinde yapılan çalışmalarda turizm faaliyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerine yeterince yer verilmediği görülmüştür. Bu nedenle ilçede faaliyet gösteren termal turizmin yerel halk tarafından nasıl algılandığı, sağlık, kültürel ve ekonomik yönlerden nasıl bir etkileşim içinde olduğu bu araştırmanın konusu olarak belirlenmiştir.

Bu doğrultuda Araştırmanın ana amacı, Sandıklı'da hali hazırda asırlardan beri bulunan Hüdai kaplıcalarının yöre halkına olan ekonomik ve kültürel etkilerini sosyolojik boyutuyla ortaya koymak ve misafirlerin yöre halkı ile olan iletişimini ortaya koymaktadır. Türkiye'de sağlık turizmi kapsamında Sandıklı ilçesinde ikamet edenlerin turizm esnasında nasıl etkilendikleri, olumlu-olumsuz neler yaşadıklarını saptamak ve

gelecekteki beklentilerinin ne olduğunu öğrenmek amaçlanmıştır. Sandıklıların kendi yaşamlarını kaplıcanın ne kadar etkilediğini bulmanın yanı sıra algılarının ne olduğunu da tespit etmek, yaşam kalitelerini etkileyip etkilemediğini öğrenmekte amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda hazırlanan bu çalışmada kaplıca turizminin ve ilçenin gelişim seyri hakkında fikir edinilerek turizmin gelişmesi için öneriler ortaya konabilecektir.

2. ARAŞTIMANIN YÖNTEM VE TEKNİĞİ

2.1. ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU VE SINIRLILIKLAR

Araştırmada ortaya çıkacak etik sorunların önlenmesi amacıyla katılımcılar araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiştir. Katılımcılar gönüllülük esasına göre araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma katılımcıların bulunduğu doğal ortamda gerçekleştirilip gerekli izinler alınmıştır. Analiz sırasında ifadeler metinleştirilirken katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir. Bu ifadeler alınırken yapılan ses kayıtları için katılımcılardan izin alınmıştır. Araştırmada katılımcılara zarar verecek ihmal ya da suiistimal gibi durumlara dikkat edilmiş ve katılımcıların bilgileri paylaşılırken anonimliğe dikkat edilerek katılımcılar 1,2,3 şeklinde kodlanmıştır.

Araştırmaların en önemli sınırlıklarından biri zamandır. Bu araştırmada yüksek lisans tez dönemi süresi ile sınırlandırılmıştır. Zaman kısıtlılığı nedeniyle turizm faaliyeti olarak Sandıklı ilçesinde yer alan Hüdai kaplıcaları araştırma konusu olarak seçilmiştir. Aynı zamanda araştırmanın örneklemini oluşturan 10 kişi ise veri çeşitliliğini sınırlandıran bir etken olmuştur. Veri toplama sürecinde ses kaydı alınması nedeniyle katılımcıların çekimser davranması araştırma sürecini zorlaştıran bir etken olmuştur.

2.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Durum çalışmaları belirli bir kişi, olay veya süreçlerle ilgili duruma müdahale etmeden belli bir zaman diliminde incelenen durumun tanımlanması, özelliklerin ortaya konmasını ve yorumlanmasını sağlamaktadır (Subaşı ve Okumuş, 2017: 419-426). Bu bağlamda Sandıklı ilçesindeki yerli halkın ilçedeki termal turizm faaliyetine ilişkin tutumlarını belirleyerek turizm faaliyetinin sağlık, kültürel ve ekonomik etkilerini sosyolojik açıdan incelenmek amacıyla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

• Sandıklı ilçesinde yaşayan yerel halkın Hüdai kaplıcalarındaki turizm faaliyeti hakkındaki görüşleri nelerdir?

• İlçede yaşayan kişiler termal turizm faaliyetlerinden sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan nasıl etkilenmektedir?

2.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini, Türkiye'nin son yıllarda sağlık turizm faaliyetlerinin ve sağlık turizm yatırımlarının arttığı, sağlık turizmi ile birlikte doğal, tarihi ve kültürel turizm çeşitlerinin de yer aldığı Sandıklı ilçesinde yaşayan kişiler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemi ise nitel araştırma yöntemine uygun olarak amaçlı örneklem tekniğiyle belirlenmiştir. Olasılıklı olmayan örneklem türlerinden olan amaçlı örneklemde araştırmacı araştırmanın amacına uygun olarak bilgi ve deneyim açısından zengin olduğunu düşündüğü katılımcıları belirleyerek daha nitelikli veriler elde etmeyi hedefler. Bu doğrultuda kullanılan amaçlı örnekleme türlerinden biride ölçüt örneklemedir. Ölçüt örneklemede araştırmaya katılan kişiler doğum yeri, yaşı, cinsiyeti vb. yönlerden sınırlandırılabilir (Yağar ve Dökme, 2018: 6; Baltacı, 2018: 254) . Bu çalışmada araştırmaya katılacak kişilerin Sandıklı doğumlu olması, Sandıklı ilçesinde yaşaması ve kaplıca turizmiyle bir şekilde etkileşim halinde bulunması gibi ölçütler belirlenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini belirlenen ölçütlere uyan 10 kişilik bir örneklem grubu oluşturmuştur.

2.4. ARAŞTIRMA SÜRECİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Araştırmanın kapsamı ve içeriğinin belirlenmesinde araştırmanın konusuna ilişkin kapsamlı bir literatür taraması yapılarak kavramsal çerçeve ortaya konmuştur. Nitel yöntemle hazırlanan bu çalışmada veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat tekniği katılıcıların bir konu hakkındaki duygu, düşünce ve tutumlarını anlamak için yapılan bir bilgi toplama yöntemidir. Mülakatta yer alacak sorular önceden belirlenebileceği gibi yarı yapılandırılmış bir soru formu da oluşturulabilir. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinde araştırmanın konusu hakkında genel bir çerçeve çizilerek görüşmeyi derinleştirebilecek sorular eklenebilir veya gerekli olmadığı düşünülen sorular çıkarılabilir (Akman Dömbekci ve Erişen , 2022:143-145). Bu bağlamda konuya ilişkin yapılan literatürden yararlanılarak demografik bilgileri de içeren 21 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir soru formu oluşturulmuştur. Oluşturulan form ile toplanan veriler araştırmanın amaçları doğrultusunda metinleştirilerek analiz edilmiş ve çalışmanın bulguları oluşturulmuştur. Son olarak

araştırmada elde edile sonuçlar ve gelecek çalışmalar için öneriler verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Bu sorularda ilk önce özel birkaç soru ile başladın ki çıkarım yapılırken sağlam temellere oturtulabilsin. Amaç yerli halkın yaşları, meslekleri, gelirleri Hüdai Kaplıcalarından kültürel ve ekonomik etkilenme durumunu değiştirmiş mi' yi sorgulamaktı. Yaşının sorulmasında ki amaç yaşlara göre görüşler değişiyor mu'yu sorgulamaktı. Meslek ve gelirinin sorulmasında amaç ise kaplıcayı kulanımları gelire, mesleğe göre değişmekte midir'i sorgulamaktı. Memleketi ve yaşadığı yerin Sandıklı olması örneklemimi oluşturmakta birinci şart olduğu için soruldu ki zaten her ikisi de Sandıklı olan kişilerle mülakatlar yapıldı. Diğer sorularda da yöre halkı yaşadığı yer hakkında bilgi sahibi mi, kaplıcaların etkileri neler gibi sorularla ana hipotezimiz olan "Yöre halkına olan ekonomik ve kültürel etkiler neler?" in cevabının bulunması amaçlanmıştır.

3. ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Gelir
1	43	20000 TL
2	45	15000 TL
3	61	12000 TL
4	24	YOK
5	53	12000 TL
6	53	BELİRSİZ
7	37	9000 TL
8	49	18000 TL
9	18	YOK
10	22	11500 TL

Katılımcılar, toplam 10 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıları seçerken tek kriterimiz Sandıklı ilçesinde ikamet ediyor olmasıydı. Katılımcıların yaş ortalamasının 35,2 olduğu bulunmuş olup herhangi bir yaş kriteri koyulmamıştır ancak katılımcıların çoğunluğu 35 yaş üstüdür. Gelir konusunda sınırlama yapılmamış rastgele seçilen örneklerin gelir ortalaması 9750 TL ve hiç geliri olmayan kişilerde vardır.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ

Çalışmanın bu kısmında ilk önce yarı yapılandırılmış görüşmeden elde edilen bulgular daha sonrada swot analizi tekniği ile elde edilen sonuçlar verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede tek özel şart Sandıklı'da ikamet ediyor olmalarıdır, diğer özellikler rastgele ya da kartopu tekniğine bağlı olarak yönlendirme ile seçilmiştir. Bu bölümde sağlık turizminin ekonomik ve kültürel etkilerinin araştırıldığı bu çalışmada elde edilen veriler literatürde yer alan verilerle kıyaslanarak araştırmanın literatüre katkıları ele alınacaktır.

4.1. KATILIMCILARIN TURİZM VE SAĞLIK TURİZMİ HAKKINDAKİ GENEL GÖRÜŞLERİ

Bu bağlamda sağlık turizminin bir boyutu olan termal turizme ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında Afyonkarahisar'da yapılan bir çalışmada yerel halkın turizm faaliyetlerine ilişkin tutumlarının araştırılmıştır. Bu çalışmada Afyonkarahisar'da yaşayan yerel halkın turizm faaliyetlerine olumlu baktığı ile gelen turistlerle iletişimlerinin iyi olduğu ve şehirdeki turistik faaliyetlere aktif olarak katıldıkları bulunmuştur (Özdemir ve Kervankıran, 2011: 21-23). Afyokarahisar'da yerli halkın turizme desteğini demografik verilere göre inceleyen bir çalışmada eğitim ve gelir düzeyi arttıkça kişilerin turizme olumlu olarak baktığı ve desteklediği ancak cinsiyet ve medeni durumun turizme ilişkin algıyı etkilemediği bulunmuştur (Gökçe, 2016: 84-87). Sarıışık (1994:130-138)'ın çalışmasında ise Afyonkarahisar ilinin termal turizm faaliyetlerinin incelendiği Sandıklı'da yer alan Hüdai kaplıcalarının fiziki koşulları araştırılmış ve çevresel düzenlemeler ile kalifiye personel ihtiyacının olduğu sağlık kurumlarının yetersiz olduğu ortaya koyulmuştur. Ancak çalışmanın nispeten eski tarihli olması nedeniyle günümüzde Sandıklı'da a yer alan kaplıcanın geliştiği söylenebilir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ise şu şekildedir:

Katılımcılar, genel olarak günlük yaşamlarını devam ettirirken geçici sürelerde bulundukları yerlerde geçirdikleri iyi zaman olarak tanımlamaktadırlar. Bu yapılan seyahatler sırasında, ulaşım olanaklarından yararlanılmakta ve gidilen yerde konaklamak, yemek içmek, alışveriş yapmak vb. şeyler için tatil için ya da sağlık bulmak için gittikleri tesisleri ve çevre yerlerdeki esnafları kullanmaktadırlar. Katılımcılardan Türkiye'nin genel olarak turizm yönünden çok zengin olduğu hatta

“bacasız sanayi” diye boşuna adlandırılmadığı ancak gereken önemin çok verilmediği yönünde bilgiler alınmıştır. Bu önem verilse Türkiye’de yaz turizminin yanında, sağlık ve inanç turizminin de gelişebileceği böylece bölgelerin kalkınmasının hızla artacağı görüşü alınmıştır.

Katılımcılar Sandıklıda kaplıca turizminin yoğunlukta olduğu, bunu geliştirmek için yerel halk, devlet ve özel sektörün girişimleri olduğu, sempozyumlar düzenleyerek marka değerini artırmaya çalıştıkları ancak tek başına yeterli olmadığı görüşü alınmıştır. Sağlık turizminin daha çok dikkat çekip yerel halkın daha çok iyi şekilde etkilenebilmesi için diğer turizm türleri olan inanç ve ekoturizmin de geliştirilmesi, araştırılması, duyurulması ve tanıtılması gerektiği yönünde görüşler alınmıştır.

Araştırmada bazı katılımcıların *“Turizmi sizce nedir, tanımlayabilir misiniz? Turizm hakkındaki genel görüşleriniz nelerdir?”* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K1: Turizm, insanların eğitim, sağlık, merak, yeni yerler tanıma vb. sebeplerle ticari kaygısı olmadan, yaşadığı yere geri dönmek üzere bir yerden bir yere hareket edilerek yapılan faaliyetlerin tümüne denir. Turizm hakkında genel görüşlerim ise; Türkiye’de turizm hak ettiği yerde değil. Çünkü turizmin kalkınması ve gelişmesi için kalifiye elaman yok. Kalifiye elaman olsa bile birçok sebepten dolayı çalıştırılmayıp sıradan kişiler tercih edilmekte ve bu bir sorun oluşturmaktadır. Bölgelerde uygun yığılma ve yapılaşma yok. Bu durum hem çevreye hem de bölgelere zararı olmaktadır. Turizm çeşitlendirmesi az. Turizm sektörleri arasında organizasyon eksikliği ve resmi kayıt eksikliği var. Mesela deniz turizmi ayrı, av turizmi ayrı kurumlarca denetlense daha birlik ve beraberlik oluşur. Bu birlik beraberliğin oluşması kaliteyi de arttırır. Dünya turizm örgütü takibi zayıf. Kısacası turizm sektörümüz daha çok yol kat edecek.

K2: Türkiye geneli olarak zaten bir turistik memleket olduğu için bu konuda da Sandıklı bunların arasında yer almaktadır. Sandıklı’nın bir sürü bir sürü hastalıklara iyi geldiği kaplıcası bulunduğundan çeşitli yerlerden turistler gelmektedir. O yüzden Sandıklı ayrı bir Turistik yer olma şeyini kazanmıştır. Onun dışında evliyaları yönüyle de inanç turizmine ev sahipliği yapmaktadır. Tüm Türkiye’de de düşünecek olursak turizm yönünden zengin bir ülkeyiz.

K3: Turizm insanların değişik amaçlarla değişik yerlere gelmeleri orda bilgi almaları bunun üzerine düşünürüm. Şu anda Sandıklımız şifalı kaplıca suları ile ünlü

olduğu için buraya gelen pek çok yerli turist veya yabancı turist şifa için gelmekteler ve yıllardır bu devam etmektedir.

K9: Turizm bir şehrin geliridir, bir anlamı da zaten bacasız sanayidir. Genel anlamda ise yeni yerleri görmek amaçlı gezmek, görmek, tarihi yerleri keşfetmek olarak tanımlayabiliriz.

K10: Turizm gezme, görme, eğlenme, dinlenme amacıyla yapılan gezilerdir. Hani bir söz vardır 'Turizm ülkenin bacasıdır' mı ne diye bir söz. Zaten genelde devlet ihtiyaçları turizm yönünden karşılanıyor hem dışarıdan olsun hem içeriden. Büyük bir gelir kapısı yani.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Turizm Sandıklı'da nasıl bir faaliyet alanına sahiptir?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K1: Termal turizm etkili bir alana sahip. Bunun yanında inanç turizmini geliştirme çabaları da başlamıştır. İnanç turizminden kastım ise Aberkios, Yunus Emre ve hocası Taptuk Emre'nin mezarlarının ve eserlerinin burada bulunması belli kişileri buraya çekmiştir. Kültür turizmini ve eko turizmi de unutmamak lazım. Kültür turizmi yönünden geniş bir alana sahibiz. Eko turizminde en önemli yer ise Akdağ tabiat parkıdır. Akdağ, benim tezim olan "Akdağ Tabiat Park'ının Eko Turizm Potansiyeli Yönünden İncelenmesi"nde olduğu gibi üzerine çok şey yazılmış, pek çok inceleme yapılmış, koruma altında olan, doğa harikası olan bir yerdir. Sandıklı endemik yönleri çok olan bir şehirdir.

K2: Bizim yıllardır benim bireysel olarak çalıştığım hatta en yaptığım sempozyum başvurumda iki bölümdü Sandıklı'nın dini turizmi, maddi turizmi, manevi turizmi olarak iki bölümdü. Önce ilk etapta Sandıklı'nın demografik yapısından, Moğolistan'dan Fas'a Cezayir'den Kırım'a gadar bütüüünn topluluklar Sandıklı'da yer etmişler, yerleşmişler. Ama köy olarak, ama sülale olarak şu anda Sandıklı'da 81 ülke insanı vardır şu anda. Bunun açıklığı Sandıklı'nın içinde yatan manevi erenleri Anadolu, Horasan erenleri, bunun yanında Osmanlı İmparatorluğu'nun önde gelen mesleklerinin Ahi Teşkilatları şu anda resmi kayıtlarda Sandıklı'da 6 tane ahilik teşkilat'ının merkezi vardır. Sandıklı'da 6 tane ahilik teşkilat'ının merkezi vardır. Bu demek ki Sandıklı'nın ıı ve şu anda ki Sandıklı coğrafyasında, topraklarında, köy, kasaba ve merkezinde 360'dan fazla veli ve evliya vardır. Iıı geçende en son bana Tunceli Üniversitesinden araştırmacılar geldiler. Sandıklı'da Bektaşilik ve bağlantıları

şeklinde onlara da belge hazırladım. Sandıklı'da Yunus Emre üzerine ben kendim basılan "Belgelerle Sandıklı ve Yunus Emre" ye 8 tane belge sundum. Osmanlı arşivleri, Vakıflar Genel Müdürleri, tahlil defterleri, şerri sicillerden ben 8 tane belgeleri kitaba bastım. Ticaret Odası tarafından dağıtıldı şu anda bütün ülkelere bu kitaplar dağıtıldı. Bütün araştırmacılar tarafından Sandıklı'da yatan erenler, evliyalar, başta Yunus Emre ve Tabduk Emre'den hiçbir itiraz gelmedi. Yunus Emre birçok yerde var ama… Şu anda o bi bir insandır. Bir yerde doğmuştur "alp-eren" olduğu için her tarafını gezmiştir ve vasiyeti üzerine "Şeyhimin ayakucuna gömün" tavsiyesi üzerine Sandıklı Çayköy denilen şu anda Yunus Emre denilen yere defnedilmiştir. Hicri 1302 Hüdevendigar Sallanemesi bugünkü anlamla 1885 yılında arşiv arşivlerin sempozyumlarla, Sandıklı'da yapılan kutlamalarla, Afyon'da yapılan kutlamalarda takdim ediyorum, Tv programlarında okuyorum. En son elimdeki belge 1885 yılına ait olup devlet arşividir "Hüdevendigar Sallanemesi"dir. Diyor ki: "Çayköy'de Yunus Emre ziyaretgâhı umumidir." Yani herkes tarafından ziyaret edilmelidir.

K7: Turizm şu an kaplıcayla sınırlı maalesef. Yok mu başka alanlar var ama Sandıklı'da bunu alt yapısı yok. Kaplıca turizmi kadar önemli bir de Sandıklı'nın din turizmi var. Yani şöyle söyleyeyim size Osmanlı'ya payitahtlık yapmış Bursa ile, Konya ile yarışabilecek seviyede bir şehirdir. Bizim araştırmalarımız doğrultusunda tespit ettiğimiz 400'ün üzerinde türbe var burada ve bunlar sıradan insanlar değil. Bir Yunus Emre, onun hocası Tapduk Emre, onun hocası Sarı Saltuk, onun hocası Barak Baba, Hacım Sultan (Hacı Bektaşi Veli'nin amca çocuğu), Yalıncak Sultan bunlar önemli kişiler. Ama nedense şimdiye kadar bi kaplıcada yoğunluk var bu yoğunluk yeni açılan otellerle daha da artmıştır. Doğa turizmide aynı şekilde kullanılamıyor. Halbuki yer altı şehirlerimiz var, kanyonlarımız var, Kurtini mağarası gibi, Okdur mağarası gibi ama bunlar ne tam keşfedilebilmiş ne de alt yapısı hazırlanabilmiş. Bunlar iyi bir şekilde değerlendirilse kaplıca turizminede çok katkıları olur. İnsanları kaplıcaya tıkmaktan kurtulmuş oluruz ve herkese hitap eder şekle gelir.

K8: Sandıklı da turizm deyince malum olduğu üzre Hüdai Kaplıcaları sıcak sudan, çamurundan ondan sonra diğer hamamlarda ki bu kükürtlü sular gibi aynı zamanda da Akdağ gibi o yayladan, yılkı atlarından, orada bulunan Tokalı Kanyon'dan ayı zamanda karşımızda Kumalar Dağı orda ki güzel sularından aynı zamanda Sandıklıdaki bu bakırcılık, leblebicilik, ondan sonra Yunus Emre, Tabduk Emre ve diğer evliyalar var mesela burda Zırıncık Dede ondan sonra İğdeli Dede gibi çeşitli

evliyalar, yatırlar bu şekilde millet onlara da geliyor. Eskilerden bi hayli bizim burlarda yatır ve büyük âlim dediğimiz kişiler var. Mesela Emin Efendi büyük alimler. Onları da ziyarete gelen giden bi hayli var yani.

4.2. KATILIMCILARIN SAĞLIK TURİZMİNİN EKONOMİK VE KÜLTÜREL ETKİLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Turizm faaliyetleri gerçekleştirildikleri bölgeden etkilenmekle birlikte faaliyet gösterdikleri bölgeyi de çeşitli yönden etkileme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda sağlık turizminin bir boyutu olan termal turizm faaliyetleri gerçekleştirildikleri bölgenin ekonomik ve kültürel ilişkilerini etkileme potansiyelli barındırmaktadır. Turizm faaliyetlerinin ekonomik kültürel etkilerine yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında Kütahya ilinin Emet ilçesinde yapılan bir çalışmada termal turizmin ekonomik etkileri araştırılmıştır. Araştırmaya göre katılımcılardan turizm sektöründe görev alan kişiler termal turizm faaliyetlerinin bölgeye önemli bir ekonomik katkısı olduğu düşündüğü yerel halkın ise bölgede daha çok madenciliğin ekonomiye olumlu katkı sağladığını düşündüğü ancak her iki kesiminde termal turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi gerektiğini düşündüğü bulunmuştur (Tunçsiper ve Bezirgan, 2010: 17). Termal turizmin ekonomik etkilerine yönelik Balıkesir ilinde yapılan bir çalışmada ise Gönen ilçesinde termal turizm faaliyetlerinin konaklama, gıda, hediyelik eşya, eğlence sektörü gibi bir çok alanı aynı anda etkileyerek bölgenin ekonomik yapısına olumlu katkı sağladığı bulunmuştur (Tunçsiper ve Kaşlı, 2008: 132). Turizmin ekonomik ve toplumsal etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada Ankara ilinin Beypazarı ilçesinde yaşayan yerel halkla anket çalışması yapılmıştır. Çalışmaya göre araştırmaya katılan kişilerin bölgedeki turizm faaliyetlerini ekonomik ve kültürel açıdan olumlu değerlendirdikleri turizm faaliyetlerinin bölgenin ekonomisini geliştireceği aynı zamanda doğal, tarihi ve kültürel değerlerinin tanınmasını sağlayacağı ve turistlerle kurulan etkileşim neticesinde bölgede kültürel çeşitliliğin sağlanacağını düşündükleri bulunmuştur (Kervankıran, 2014: 151-152). Afyonkarahisar ilinde yerel halkın turizme ilişkin tutumlarının araştırıldığı bir çalışmada katılımcıların çoğunluğunun (% 52.4) turizmi ekonomiyi geliştiren bir faaliyet olarak değerlendirirken, % 17.4'ü kültürün artmasını sağlayan bir faaliyet, % 15.7'si doğayı, tarihi ve kültürel değerleri koruyan bir faaliyet olarak gördüğü bulunmuştur (Özdemir ve Kervankıran, 2011: 17). Yine Afyonkarahisar ilinde yapılan bir çalışmada yerel halkın turizm faaliyetlerine verilen desteğin bölgenin ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını olumlu yönde etkileyeceğinin düşündükleri

bulunmuştur (Gökçe, 2016:81-82). Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesinin kültürel turizm potansiyeli ilişkin yapılan bir çalışmada Sandıklı ilçesinin tarihi, iklimi ve coğrafik koşulları dolayısıyla kültür turizmine uygun olduğu belitilmiştir. Bu doğrultuda Afyonkarahisar da bulunan kaplıcalara gelen turislerin Sandıklı ilçesinde yer alan Akdağ tabiat parkı, cirit oyunları, Yunus Emre Türbesi ve yarenlik geleneği gibi çeşitli kültürel faaliyetlere katılımı sağlanarak kültürel yapının geliştirilebileceği ön görülmüş ve kültürel faaliyetlerin tanıtıcı çalışmaların yapılması önerilmiştir (Akça, 2014: 471, 480).

Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre literatürle ilgili olduğu tespit edilmiştir:

Kültür ile turizm arasındaki ilişki belirli zamanda Sandıklının gelişimi için temel teşkil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında kültür ve yerel halkın sahip olduğu etkileşim kültürel yönden gelişim için önemli bir yere sahiptir. Yerel halk ve işletmelerin sahipleri (belediye, özel sektör), turizmin getirilerinin çok olduğunu gözlemleyip etkilerinin hissettikçe bu sektöre sahip olmak, daha fazla etkin olmak istemişlerdir. Yerel halk işletmeler açmak vb. girişimlerde bulunarak ya da buralarda çalışmaya başlayarak pastadan payını almışlardır. Yerli halk turistlerle etkileşime girdikçe hitap, yabancı dil gibi birçok becerisini geliştirmeye başlamış böylece turistlerle geçilen kişisel temasları artmıştır. Turist ve yerel halk arasındaki ilişkinin kültürel yönden gelişmeyi sağlaması zamanla Sandıklının sosyal sermayesini zenginleştirmiştir. Mesela festival gibi aynı zamanda tanıtımı sağlayan kültürel aktivitelerin artmasına sebep olmuştur. Ayrıca sağlık turizmi için geldiklerinde yerel ürünler (patates, leblebi vb.) ve turistik eşyalarda almakta oldukları böylece hem ekonomik hem kültürel olarak karşılıklı bir etkileşim olmaktadır. Bu ürünlerden memnun kalanlar daha sonrasında da sipariş vererek satın aldıkları bilgisi alınmıştır ki bu bariz ekonomik etkisinin yanında kişisel bir etkileşime geçtikleri için kültürel olarak da geçişler olmaktadır. Bu etkileşim kültürel değerleri tanıtma faaliyetlerine dönüşmüş ve zamanla Sandıklıda gelenek ve görenekleri tanıtan dernekler, gruplar oluşmuştur.

Sağlık turizminin mevsime bağlı bir etkinliği olmaması buradaki işletmeleri, çalışanları, yerel halkı ve turistleri olumlu yönde etkilemektedir, ekonomik girdisinin daha fazla olmasını sağlamıştır. Sağlık turizminin kültürel ve ekonomik etkilerinin iyi manada yaygın olduğu hatta ekonominin büyük çoğunluğunu oluşturduğu, şehirler ve insanlar arasındaki uçurumu daralttığı düşünülmektedir. Bu iyi etkilerin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi turizmin büyümesini sağlamaktadır. Sandıklı'nın yerel halkına

ekonomik olarak başlıca etkisi iş sahası yaratması ve yerel halkın hem belediyeler hem özel sektör aracılığı ile iş bulması bunun sayesinde işsizliğin ve göçün azalması söz konusu olmaktadır. Ayrıca iş sahasından kaynaklı arada göç almaktadır bu da kültürel olarak çeşitlenmeyi getirmektedir. Sağlık turizmi için gelen kişilerin Hüdai Kaplıcalarında ve şehir merkezinde bulunan esnaftan alışveriş yapması hem ekonomik olarak gelişmeyi hem kültürel olarak çeşitlenmeyi getirmektedir. Hüdai kaplıcalarının özellikle strese ve birçok rahatsızlıklara iyi gelmesi bireylerin ilaç kullanmasını azaltabileceği bu açıdan da ekonomiye katkı sağlayabileceği de düşünülmektedir.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Sandıklıdaki sağlık turizminin yöre halkına kültürel ve ekonomik etkileri nelerdir?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K1: Sandıklı'ya büyük katkısı vardır. Dışarıdan gelen turist ekonomiyi canlandırmakta ve yatırımları artırmaktadır. Bu yatırımlar 5 yıldızlı oteller ve seralardan oluşmaktadır. Kültürel yönden ise az da olsa bir etkileşim vardır. Fakat tek sorun konuklarımızın Sandıklı'ya ulaşması yönünde sıkıntı var.

K2: Kültürel ve ekonomik yönden çok etkilemektedir. Neden dersen buraya çeşitli turlar gelmektedir müşteriler gelmektedir otel müşterileri bu da Sandıklı'ya geldikleri için Sandıklı'ya çok iyi bir yatırırımı sağlar, kalkınmasına yardımcı olurlar. Kişiler gelirler alış-verişlerini yaparlar, ihtiyaçlarını karşılarlar, halkla etkileşime girerler ve giderler. Bu durumda ekonomik yönden gelişmeyi, kültürel yönden değişmeyi getirir bence.

K3: Benim babam elbiseciydi, konfeksiyonla uğraşıyordu. 28 seme önce vefat etti. 30 sene önce 40 sene önceki Sandıklı'da kaplıca mevsimi başladığı zaman gelen müsafirler hediye almak, çoluk çocuğuna bir şeyler almak, leblebi almak veyahutta diğer şeyleri almak için Sandıklı'yı doldururlar ve bir ekonomik hareket olurdu. Ancak şu anda kaplıcaya gelen müsafirler termal kentin içinde bulunduğu alış-veriş yerlerinde işini görmekteler ve arabasına binip çekip gitmekteler. Sandıklı'nın içini görmemektedir. Ancak yaşlılar gelirlerse "Ulu Cami"ye gelmekteler, meraklılar "Hisar Kale"ni, "Muradin Türbe"sini, "Yunus Emre"yi, "Tabduk Emre"yi ve diğer önemli yerleri ziyaret etmek için müracaat etmekteler. Gerektiği zaman ben yardım etmekteyim.

K4: Kaplıcalarıyla, yeni açılan otelleriyle, ordaki dükkânlarda satış yapan insanlarıyla turizme de, ekonomiye de katkı sağlıyorlar. Bunun kültür üzerindeki etkisine gelecek olursak bence olumlu bi değişim olur. İnsanlar birbiri ile etkileşime girer ve yeni insanlar tanımış olur. Bu da yeni bakış açıları anlamına gelir. Hem bu etkileşim turizmi daha iyi tanıtır, daha çok kişiye ulaşmasını sağlar.

K5: Yaklaşık olarak haziran ayından veyahutta mayıs ayından itibaren 5 ay süresince Sandıklı nüfusu en az 100 bin oluyor. Bu 100 bin olunca noluyor kaplıcaya gelen vatandaş belediyemizin de büyük katkılarıyla otobüslerle bu insanları Sandıklı'ya getiriyorlar. Tatile gelenler burada boş zamanlarını değerlendirmiş yöremize has ürünleri almış oluyor. Örneğin Sandıklı'ya has patatesli ev ekmeği, esnafların yapmış olduğu leblebi, lokum ondan sonra sucuğumuz bunları satarak katkı sağlanmış oluyor.

K8: Sandıklı kaplıcaları, çeşitli illerden gelerek burda Sandıklımızdaki leblebiden, lokumdan, sucuktan, etden faydalanmaları bi hayli oluyor. Bu yönde de Antalya ve Akdeniz bölgesinden gelen bi hayli oluyor bunlardan alışveriş yaparak Sandıklımıza katkı sağlamış oluyorlar. Bunlar geldikleri zaman ister istemez bi aralarında kültür alışverişi de oluyor.

K9: Kaplıcalara gelen misafirlerimiz genelde başka illerden gelmektedir. Merak edenler Sandıklıyı da gezmektedir, alışveriş yapmaktadır bu da ticari açıdan bi etkileşime sebep olmaktadır, gelir sağlamaktadır. Kaplıcamıza açılan oteller ve çevresine açılan seralarda iş imkanı sağlamış bu sebeple ekonomik yönden yararlı olmuştur diyebiliriz.

K10: Şimdi yöreye bakarsak bi işte noluyo turist geliyo şey geliyo orda adam işte yaptığı şeyleri satabiliyor o şekilde para kazanabiliyor. Aslına bakarsak yöre halkına çok bi etkisi yok çünkü otelleri açan kişiler yabancılardan oluşuyor. Ha ne gibi bi iyiliği oluyor direkt Sandıklı'dan eleman aldıkları için işçi açısından yöreye faydası oluyor, istihdam sağlanmış oluyor.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Sandıklı'nın kültürü ve ekonomisi hakkındaki genel görüşleriniz nelerdir?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K1: Sandıklı folklorik yönden geniş bir alana sahiptir. Örneğin bir tarafta gezek kültürü varken, bir tarafta Hıristiyan inancında önemli bir yeri olan Aberkios'un mezarının, Yunus Emre ve hocası Tabtuk Emre'nin mezarlarının olması, bugüne kadar birçok devlete ev sahipliği yapmış olması kültürel yönden bir çok çeşitlilik sağlamıştır.

Bu çeşitliliği Sandıklı Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği, Sandıklı Gönüllü Hanımlar Derneği, Sandıklılar Yardımlaşma, Dayanışma, Araştırma, Tanıtma ve Kalkındırma Vakfı, Sandıklı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi kuruluşlar koruma altına alıp, tanınmasını sağlamışlardır.

K4: Kaplıcalarıyla, yeni açılan otelleriyle, ordaki dükkânlarda satış yapan insanlarıyla turizme de, ekonomiye de katkı sağlıyorlar. Bunun kültür üzerindeki etkisine gelecek olursak bence olumlu bi değişim olur. İnsanlar birbiri ile etkileşime girer ve yeni insanlar tanımış olur. Bu da yeni bakış açıları anlamına gelir. Hem bu etkileşim turizmi daha iyi tanıtır, daha çok kişiye ulaşmasını sağlar.

K8: Sandıklı mütevazi bi ilçedir. Kültürü yönüyle herkes birbirini tanıyan ama ağır ağır açılan ve kültür yönünde de bu sanal ortamdan faydalanarak daha iyiye gitme yönünde çabalamaktadır. Ekonomi yönünden değerlendircek olursak Sandıklı tarımsal yönü ile pancardır, patatestir hele hele Sandıklı patatesi bu yönde bi hayli ekonomik olarak fayda gösterir.

K9: Kültürümüz yapılan araştırmalar doğrultusunda eski kültürlere dayandığı bulunmuştur. Sandıklı çok eski zamanlardan bu yana kaza durumundadır. Ama şu an bu kültür unutulmaktadır, yaşatılmamaktadır. İşte birkaç girişim var yaşatmak için dernekler kuruluyor ama ne kadar işe yarayacak bilmiyorum. Ekonomisi de genelde tarıma dayanmaktadır. Yani pattese, haşgeşe vb. ürünlere dayanmaktadır. Leblebi üreticiliği de gelir kaynaklarından birisidir az da olsa. Zaten sanayi yönlü girişimimiz çok az olduğu için ekonomisinin çok iyi olduğu söylenemez.

K10: Sandıklı'nın ekonomisi genelde tarım ve hayvancılıktan oluşur. Arazimizin tarıma elverişli olması, hayvanlar içinde dağlar ve ovalar yeteri kadar vardır. Ekonomimiz fazla iyi değil aslında. Son yıllarda iklim şartlarının değişmesi ile çiftçiler zarar gördüğü için ekonomimiz de zarar gördü. Genelde patates tarımı var o ne kadar köylüye yardımcı olur bilmem. Kültür açısından bakacak olursak Sandıklı eski tarihlere dayanan bir şehir ama bunu da ortaya çıkaramıyoruz tam anlamıyla. Bi işte son yıllarda yaren geceleri oluyor eskiye dayanan ama kültürel öge yönünden de zayıfız ve yaşatmıyoruz var olanıda.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Sandıklı'yı marka kent olma yolunda nasıl görüyorsunuz? Marka kent olma yolunda en önemli unsurlar nelerdir? Sandıklı'nın marka kent olma yolundaki en önemli unsurlarından birisi olan Hüdai Kaplıcaları'nın*

bu yola katkıları nelerdir ve neler olabilir?" sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K1: Marka kent kendine has şeylerle olunur. Bu yönden Sandıklı, çok az yerde uygulanabilen fakat mineral yönden farklı ve değerli çamur banyoları ve kaplıcaları, Akdağ tabiat parkı, alemcilik, keçe sanatı, patatesi, leblebisi, sucuğu, lokumu ile endemik bir çok şeyi vardır. Sadece tanıtımının yapılması gerekmektedir.

K2: Sandıklı'nın markakent olma yolunda en önemlisi leblebisidir, ondan sonra çeşitli kendilerinin ürettiği haşhaş vardır, haşhaş ezmesi olsun, kendilerinin ürettiği yiyecekler olsun, taş fırın saçlarından olsun, bunlar kaplıcada meşhurdur. Kaplıca ile birlikte tanıtımı iyi yapıldığı sürece Sandıklı'yı marka kent yapma yolunda hiçbir şey engelleyemez.

K3: En önemli unsurlar Sandıklı'nın kültürel, fiziksel ve tarihsel birikimlerinin değerlendirilmesi gerekir. Ben sempozyumlarda, toplantılarda öne getirdiğim en önemli bizim vizyonumuz veyahutta misyonumuz diyebileceğimiz konu şu: Sandıklı'nın bereketli topraklarını, Sandıklımızın şifalı sularını ve içinde bulundurduğu erenlerinin manevi kültürlerini de harmanlayarak Sandıklı Dünya'da önemli yer alacaktır. Sandıklı ve çevresinde yatan 360'dan fazla Horasan evliya'sının ve büyük zatların Sandıklı topraklarında kalmasının tarihsel önemi olduğu kadar, mesleki, ticari ve diğer ekonomik nedenlerle katkısı vardır.

K8: Sandıklı da marka kent yolunda en iyi unsur olan Sandıklı Hüdai kaplıcalarını iyi değerlendirmemiz lazım. Çünkü Hüdai kaplıcaları deyince dünya da bu çamuruyla, suyuyla en şifalı yerlerden bitanesi Sandıklı kaplıcalarıdır. Çünkü ben yıllar öncesinde büyüklerimizden duyduğuma göre Sandıklı'daki o çamur ve sıcak suyunun faydalarını yıllar öncesinden faydalanan kilerden bunlara şahit oldum. Onun için bence marka kent olacasa Hüdai Kaplıcaları üzerinde olması lazım.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Kaplıcaların yeni bir iş alanı yarattığını biliyoruz. Bu iş alanının ilçeye olan etkileri nelerdir? Sizce bu iş alanı dışarıdan göç almasına sebep olur mu? Göç alırsa nasıl etkileri olur?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K2: Göç alma durumu şöyle olabilir; yakın köylerden, taşralardan gelmektedir göç olarak. Bu da anca çeşitli seralara olsun, bu otellere olsun oralara gelmektedirler. Bu durumun sadece bölge üzerinde işsizliğe katkısı olur.

K3: Sandıklımız ovasında bereketli topraklarında yetişen patates ve seracılığın içinde barındırdığı domates, bunu yanında yeni ek ürünler planlanmakta. Şu anda çalışmak için Sandıklı'ya sabahın beşinde arabalarla gelen insanlar var ve çalışmak için Sandıklı'ya yerleşen çevre köylerden, çevre ilçelerden insanlar var. Bunlar Sandıklı'nın ekonomik durumuna getiri bakımından kadın olsun erkek olsun hepsi çalışmaktalar vee Sandıklı'ya yerleşmekteler. Böylece de Sandıklı'nın nüfusu da artmakta, çalışan insan gücüde artmakta ve Sandıklı ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bunlar güzel bir atılım güzel bir gelişim.

K4: Göç alıyor. Ekonomide gelişiyor bu sayede bu etkide her yönden bi artı katıyor. Mesela çalışmaya gelen insanlar ev kiralıyorlar, alış-veriş yapıyolar, dışarıya tanıtım yapıyorlar bu durum ekonominin canlanmasını sağlıyor.

K5: Dışardan göç davası şimdi şöyle bizim burası kozmopolit bölgedir. Var olan 3 tane 5 yıldızlı otel ve yapılan 2 tane daha 5 yıldızlı otellerde çalışacak kalifiye eleman bulunamadığı için dışarıdan turizm otelcilik mezunları gençlerimiz gelecek bu otellerde çalışmaya gelenler sayesinde kozmopolit bir yapı oluşmuş olacak. Bu aslında iyi bir şey çeşitlilik sağlanmış, yeni şeyler öğrenmiş olacağız. Ayrıca bu durum dedikoduyu da keser, seviyeli bir ortam oluşmuş olur. Seralarda ise çoğunluk yöre halkı çalışıyor. Çünkü zaten yöre halkının ihtiyacını anca karşılamaktadır. Ama burada teknik personel genellikle Antalya'dan gelmektedir bizim buradaki insanlar böyle şeyleri bilmediği için.

K7: Dışardan göç almaz. Çünkü kendi içimizde zaten işsiz sayımız çoktu bizim anca onları eritti. ilerde bunların çoğalması ile olur mu olur.

K8: Olur. Niye olur çünkü bi hayli seracılık önemli boyutlara ulaştığı için işçi isteği doğmaktadır. Mesela bu aynı zamanda seracılığın yanı sıra bu otellerin işçi ihtiyacı Sandıklı'ya göç getiriyor. Bu göç ise yöre halkını haliyle etkiler. Çünkü Sandıklı'nın kendine göre bi yaşam tarzı, kendine göre bi kültürü, birbirine bağlılığı var ama dışardan gelenler bizim Sandıklı'ya adapte olabilmesi için bizimkilerinde onlarla anlaşabilmesi için ister istemez etkiliyor.

K9: İş imkânı tabi ki olur. Ama buralarda kalifiye elemana gerek duyulduğu zamanlarda dışarıdan işçi alınmakta tabi ki bu da bi göçe sebep olmaktadır.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Sandıklı'yı marka kent olma yolunda nasıl görüyorsunuz? Marka kent olma yolunda en önemli unsurlar nelerdir? Sandıklı'nın marka kent olma yolundaki en önemli unsurlarından birisi olan Hüdai Kaplıcalarının*

bu yola katkıları nelerdir ve neler olabilir?" sorusuna dair görüşlerin bazıları katkısı olduğunu söyleyen literatüre tam tersi şekilde ifade edilmektedir:

K5: Şimdi malum ben belediyeden emekli olduğumdan dolayı belediyenin içinde yapılan bu çalışmalardan bilgim var bu konularda. Sandıklı'nın markalaşması için Tapduk Emre aslen Sandıklı'da olduğunu ondan sonra leblebi imalatının ilk olarak Sandıklı'da olduğu Çorum'a sonradan gittiği, patatesin Türkiye genelinde marka olduğu fakat tanıtım amacının yetersiz olduğundan dolayı bunları biz marka olarak piyasaya ve Türkiye'ye kendimiz tanıtamadık. Ha belediye ve resmi kurumların çalışmasıyla kaplıca artık birinci plana çıktı bu marka şehir olarak. Birde markalaşma tek bir yönden olmamalı bence. Dini inanç olarak Tapduk Emre'yi derim ben, insanların fizik terapi olsun dinlenmesi olsun kaplıca turizmi, gençlerin yürüyüş yapması, piknik alanlarına gitmesi için Akdağ dediğimiz yer yani her kesime göre ayrı ayrı hizmet verilirse sağlanır. Çeşitlilik olmasında fayda var.

K7: Marka kent olma yolunda ciddi bir çalışma yok. Bu konuda yapılan 'Marka Kent Sandıklı Sempozyumu'nda da kesin olarak belirlenmiş değil. Herkes ön plana genelde bi şeyle çıkar mesela Isparta'nın gülü, Konya'nın Mevlana'sı peki bizim neyimiz var? Biz çorba ediyoruz kaplıcamız var, leblebimiz var, Akdağımız var, Yunus Emre'miz var, Tapduk Emre'miz var doldurduk hepsini. Birde Aberkios'muz var. Hepsi birbirne girdi. İşte bunu ciddi anlamda hangi vizyonla öne çıkmak istiyorsa onunla öne çıkmalı. Bence din turizmine yönelinmeli. Marka kent olabilmek için bilimsel ve disiplinli çalışmak gerekir.

K8: Sandıklı da marka kent yolunda en iyi unsur olan Sandıklı Hüdai kaplıcalarını iyi değerlendirmemiz lazım. Çünkü Hüdai kaplıcaları deyince dünya da bu çamuruyla, suyuyla en şifalı yerlerden bitanesi Sandıklı kaplıcalarıdır. Çünkü ben yıllar öncesinde büyüklerimizden duyduğuma göre Sandıklı'daki o çamur ve sıcak suyunun faydalarını yıllar öncesinden faydalanan kilerden bunlara şahit oldum. Onun için bence marka kent olacasa Hüdai Kaplıcaları üzerinde olması lazım.

4.3. KATILIMCILARIN İLÇEDE YER ALAN SAĞLIK TURİZMİNİN GELECEĞİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Turizm faaliyetleri her ülkeler açısından önemli bir gelir kaynağı olarak görülmekte bu nedenle turizm faaliyetlerinin artırılması, geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde sağlık turizminin

geliştirilmesi açısından termal turizmin geliştirilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle ülkemizde termal turizm faaliyetlerinin geliştirilmesine ilişkin literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında Çanakkale iline bağlı Gönen ilçesindeki termal turizmin gelişimini etkileyen sorunları belirlemeye yönelik çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada Gönen ilçesindeki turizmin gelişmesini reklam tanıtım faaliyetlerinin eksikliği, rekratif faaliyetlerin yetersiz olması ve turizm sektöründe deneyimli kalifiye personelin yetersiz olduğu bulunmuştur. İlçede turizmin gelişmesi için altyapının iyileştirilmesi, personel eğitimlerinin verilmesi ve tanıtım faaliyetlerinin geliştirilmesi önerilmiştir (İlban ve Kaşlı, 2009: 1288-1290). Afyonkarahisar ilinde yerel halkın turizm faaliyetlerine ilişkin tutumlarına yönelik yapılan bir çalışmada ildeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi için bölgenin doğal, tarihi ve kültürel yapısına zarar vermeden aynı zamanda bölgede yaşayan kişilerin görüş ve önerileri göz önüne alınarak turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Özdemir ve Kervankıran, 2011: 20-23). Ülkemizde termal turizm faaliyetlerinin gelişimi mimari açıdan ele alan bir çalışmada Afyonkarahisar ilinde bulunan kaplıcaların bina yapılarının engeli ve yaşlılar için erişilebilir olması, otel odası ve havuzların ses, ışık ve renklendirme gibi fiziki koşullarının uygun koşullarda olması, termal tesislerde park, bahçe ve sosyal-kültürel alanların artırılması gerektiği önerilmiştir (Şemşimoğlu Erhan, 2010: 186-187). Afyonkarahisar ilinde turizmin gelişimini ele alan bir başka bir çalışmada ise turizmin gelişiminde ulaşım olanaklarının, tanıtı faaliyetlerinin ve rekratif faaliyetlerinin önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Afyonkarahisar ilinde Hüdai kaplıcalarının ulaşım olanaklarının elverişli olması, tanıtım faaliyetlerinin iyi yapılması ve bölgede pansiyon ve lüks otel çeşitlerinin yer alması nedeniyle il içindeki en gelişmiş termal turizm bölgesi olduğu belirtilmiştir (Taş, 2012: 152).

Bu çalışmada elde edilen bulgulara turizmin gelişmesine yönelik olumlu yorumlar ve iyileştirilmesi için tekliflerde bulunmuşlardır. Sandıklıda modern tesislerin ve otellerin açılması kongreler, vb. ekinlikleri çekmiş böylece daha fazla turist gelmesini sağlamıştır. Ayrıca Hüdai Kaplıcalarındaki bu modern yerlerin teknoloji ile birleştirilerek daha erişilebilir ve konforlu hale getirmiştir. Hüdai Kaplıcalarında tedaviler Sağlık Bakanlığının desteklediği daha modern ve yaygın hale gelmiştir. 3. Yaş turizminin düzenli olarak tercih ettiği bir yer olan kaplıcalar artık daha konforlu ve erişilebilir hale gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte Hüdai Kaplıcalarının tanınırlığının

artmış olup yeni gelen misafirlerin daha çok çeşitli yerlerden olduğu, artık sadece yerel halkın tercih etmediği bilgisi elde edilmiştir. Sağlık turizminin Sandıklı halkına daha olumlu etkiler yapabilmesi için de reklam ve tanıtımın daha nitelikli yerlerde daha sık yapılması gerektiği, kalifiye personel (özellikle sağlık personeli) alınması, sürdürülebilirliğin korunarak yenilenebilir enerjiyi kaybetmemek, şehir merkezi ile olan etkileşimi daha çok ücretsiz etkinlikler yolu vs. ile artırmak gerektiği görüşü alınmıştır.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Geçmiş ile günümüzü kıyaslayacak olursak turizm alanında nasıl değişiklikler ya da gelişmeler görüyorsunuz?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K2: Şimdi burda Sandıklı'da çok iyi çok gelişgin düzeyde gelişmeler oldu. Çünkü neden diye soracak olursanız çeşitli 4 yıldızlı 5 yıldızlı oteller yapıldı. Bu da Antalya kökenli olduğu için başka memleketlerden de gelen müşteriler çok memnun kalmaktadır. Oteller olduğu içinde çeşitli seminerler, kongreler düzenlenmiş ve Sandıklı'nın tanıtımı büyük bir şekilde yapılmıştır oteller sayesinde yani. Sandıklı'nın gelişmesine etkili olmuştur. Turlar gelmektedir Sandıklı'ya çeşitli otellerin turları gelmektedir bu da Sandıklı'yı bi türlü geliştirmiştir yani.

K3: Şu anda yapılan modern kaplıca tesisleri değişik versiyonlar ıı müşterileri cezp etmekte. Yapılan hizmetler, Sandıklı'da yapılan kongreler, bakanlıkların veyahut ıı değişik ııı kurslar nedeniyle Sandıklımıza değişik yerlerden Türkiye'nin her yerinden turistler gelmekte hatta daha önce yapılan Sandıklı Sempozyumları kaplıcamızda yapıldı. Iı Bu iyi bir ses getirdi ı Sandıklı'da böyle etkinlikler yapılabilir inşallah daha iyisini bekliyoruz.

K4: Eskiden daha modern değildi şimdi daha modern, şimdi daha kolay ulaşılabiliniyor, herkes daha iyi şeyler görebiliyor. Iı farklı yerlerdeki insanlar buradaki şeyleri görebiliyor teknoloji sayesinde.

K8: Geçmişte herkes birbirine bağlı, saygılı aynı zamanda Hüdai kaplıcalarına gittiğimiz zaman orda ki ahenk daha güzeldi. Ama şimdi biraz daha modernleşti modernleştikçe böyle nasıl diyeyim samimiyet gibi şeyler uzaklaştı.

K9: Evet, turizme eskiden bu kadar önem verilmiyordu, değerli değildi. Şu an ise turizm baya gelişmiş durumda hem Dünya da hem Türkiye de. Çevremize baktığımızda da bunu fark edebiliyoruz. Örneğin Antalya'ya baktığımızda bile benim

yaşım yetmiyor ama araştırdığım kadarıyla her yer değişmiş gelişmiş durumda 15-20 sene öncekine göre.

K10: Turizmde gelişme açısından tabi eski yılları yaş küçük olduğu için fazla bilemeyiz ama daha çok hani insan odaklı değil normal bir şekilde işleyen alanlar şimdi işin için para maddiyat girdi daha çok insan odaklı çalışılıyor. Yaşlılara, gençlere yönelik daha da para kazanma maksatlı yani.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Turizm küreselleşmeden nasıl etkilenmiştir?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K5: Şimdi eski tarihlere göre mesela şimdi biz çocukluğumuzda şunu şöyle yapıyorduk şimdi şu anda onlar yok dediğimiz gibi dünyanın kültürel değişimleri de ister istemez oluyor. Mesela marka şehirler olduğu zaman marka şehirlerde kışın bu Uludağ taraflarında mesela bizim Türkiye'mizde veyahutta Kartalkaya'nın olduğu yerlerde kış turizmi var. Bundan 15-20 sene önceki zamanla şimdi burlara gidip görmek daha da kolaylaştı. Havayollarının iyileşmesi, karayollarının iyileşmesi, pasaport, vize işlemlerinin kolaylaşması gidip gelmeyi kolaylaştırdı. Yaşam standartlarının da yükselmiş olması her şeyi daha da kolaylaştırdı ve Dünya küresel bir köy haline geldi.

K7: Şimdi şöyle bir şey eskiden bizim böyüklerimiz anlatırdı derlerdi ki: "İstanbul'dan biri konuşacak siz buradan duyacaksınız". Şimdi sen adamı işte sen delisin, yok sen bunaksın, öyle şey mi olur, gün geldi radyolar çıktı, biri ordan konuştu buradan duydu, televizyonlar çıktı. Şimdi ise anında ulaşabiliyorsunuz. Ben Sandıklılıyım benim arkadaşım misalen Antalya'ya gitti falan otele. Hemen paylaştığı zaman görebiliyorsun. Güzel şey bunlar yani. Olumlu yönde etkiler, cezp eder. Çünküü tüketim şeyi aşılıyor, imrenme şeyi aşılıyor insana yani gitmeyecek insanın bile gidesi tutuyor.

K8: Turizm bizim Sandıklı kaplıcalarından bahsetcemiz zaman bi hayli Dünya'ya açıldı yani herkes kaplıcanın sıcak suyunun, çamurunun faydalarını internet üzerinden öğreniyor ve bu şekilde talep ediliyor. Önceden sadece duyum olarak geliniyordu ve gene Dünya'nın çeşitli yerlerinden gelip bunlardan faydalanan bi hayli insan ben duydum ve şahit oldum.

K9: Turizmm, bütün Dünya tarafından bilenen yerleri de vardı bilinmeyen yerleri de küreselleşme her şeyin herkes tarafından bilinmesini sağladı. Örneğin Uludağ

herkes tarafından bilinirken Davraz kayak merkezi bilinmiyordu. Ama artık tanınan ve özelikle sporcular tarafından tercih edilen bir yer haline geldi.

K10: Biz toplum olarak küreselleşmeye açık değiliz, Avrupa'ya da ayak uydurabilecek kapasitede insanlar değiliz genelde bizim Türkiye'nin şeylerinin diğer ülkeler kapmaya çalışıyor. Rakısından dut balığından dut ne varsa adamlar üstlenmek istiyorlar. Yani bizim kültürümüz daha fazla küreselleşmiş oluyor yabancılar tarafından.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Kaplıcayı ziyaret eden eski misafir ve yeni misafir profili arasında nasıl bir fark var?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K1: Eskiden sadece sağlık ve dinlenme amaçlı iken günümüzde doğa temelli, macera hissi üzerine, merak uyandıran, kalite, hizmet, çeşitlilik yönünden gelişmişliğin verdiği memnuniyet ve markalaşmanın verdiği değerler üzerine olan gelişmeler misafirlerin yeni amaçları arasındadır. Bu sebeple ki yeni misafir profili daha geniş bir kitleye hitap etmektir.

K3: Eski gelenler bütün ihtiyaçlarını kendileri gideriyorlardı. Yeme, içme, barınma odalarda kalıyorlardı. Ancak yeni yapılan yatırımlarla, odaların kaloriferli olması, buzdolabı, televizyon, başka aksesuarların konulması onları biraz daha rahat hareket ettiriyor ve bazıları termal büyük Safran veyahutta özel otellere Gürses diğer gelmekte. Burada hiçbir masraf yapmamakta, geliyor, kalıyor, yiyor, içiyor, banyosunu alıyor, giderken kredi kartıyla cırtlatıyor ve çekip gidiyor. Ve böylece daha günübirlik veya da kısa süreli turlar iş yapıyor burda.

K4: Eski yeni müşteri profili arasında fark var. Eskiden yöre halkı gidiyoladı, Sandıklı'yı tanıyan insanlardı, şimdi ise her yerden müşteri alıyor. Bu durum turizmin geliştiğini ve tanınmaya başladığını gösterir. Tabi ki bunun da önemli getirileri olacaktır.

K5: Eski yeni müşteri profili arasında fark var. Eskiden yöre halkı gidiyoladı, Sandıklı'yı tanıyan insanlardı, şimdi ise her yerden müşteri alıyor. Bu durum turizmin geliştiğini ve tanınmaya başladığını gösterir. Tabi ki bunun da önemli getirileri olacaktır.

K7: Valla ben bir fark görmüyorum. Eski müşterilerde aynı. Çünkü niye sağlık turizmi için geldikleri için zaten belli bi yaş düzeyinde, belli bir kültür düzeyinde oluyorlar. Ha yeni yeni otellerde bir değişim başlamış mıdır başlamıştır.

K8: Eski müşteriler ekseriyetle tedavi amaçlı geliyorlardı ama şimdikiler biraz da turistik amaçlı gezi amaçlı geliyorlar. Eskiler kaplıcaların şifa yönüyle ilgileniyorlardı.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Hüdai Kaplıcalarındaki kaplıca turizm'inin 3. yaş turizmi yönünden nasıl değerlendirebiliriz?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K2: Yaşlılar zaten çok tercih ediyor ve yararlanabiliyor artık yapılan gelişmelerle onlar için daha rahat bir ortam sağlanmaya çalışılıyor. Aynı şey engelliler içinde geçerli. Çeşitli odalar onlar için düzenlendi, bu kişilere genelde alt katlar veriliyor ve üst tarafta olan işletme müdürlüğü alt tarafa alındı kolay halkla diyalog kurabilmek için yaşlıların gelip kolayca yerlerini ayırttırabilmeleri için. Zaten kaplıca'nın kükürtlü hamamları olsun şifalı sular olsun baya bi talep görmektedir.

K3: Yaşlılar şifa amacıyla gelmekte. Bunun tek amacı sularının romatizmal hastalıklara, kemik hastalıklarına iyi geldiğinden, artı felçlilerin iyileşmesine iyi geldiği için gelmektedirler. Şu anda tıp, doktor denetiminde belirtilen sürelerde tam tedavi alınırsa bütün hastalar burada şifa buluyorlar ve gidenlerde mutlaka ertesi sene tekrar gelmek arzusundalar.

K4: Eskiden yaşlılar geliyodu, onlar daha çok tercih ediyodu ve tanıyordu ve süreklilik arz ediyorlardı. Şimdi ise internet sayesinde genç, yaşlı herkes çoluk çocuk tanıyo, geliyo ve kalıp, gezip, eğlenip gidiyolar. Modern yöntemlerle turizm geliştiği için yaşlılar artık her şeye kolay ulaşabiliyor ve yararlanabiliyor. Bu durum bilinçli insanların oluşumunu da sağladığı için yaşlılar daha iyi bir tedavi görebiliyor.

K5: 5 yıldızlı otellerde 3. Yaş için imkanlar sunulmaktadır. Ama burası maddi durumu iyi olan insanlara hitap etmektedir. Normal vatandaşlar ise bundan yararlanamamaktadırlar. Belediye'nin apart dairelerinden yararlanır onlarda iki katlı olduğu için yaşlıların oraya çıkıp inmesi sıkıntılıdır. Bu aynı şekilde engelliler içinde geçerlidir. Apart dairelerin içinde banyoların, mutfakların olması rahatlık sağlamaktadır. Zaten kolaylık olsun diye birinci katları veriyorlar. İkinci katlar için çözüm yolu da asansör olabilir ama yaşlıların çoğu asansör korkusu yaşamakta bu sebeple binmemektedir. Ya da binaları yatay olarak yapabilirler.

K10: Genelde zaten 3. yaş emeklilik sonrası olan bir şey. Bizim buralarda zaten 3. yaş turizmine elverişli sağlık açısından olduğu için kaplıcalar. İşte gelen çok oluyor

bu sebeple özellikle son yıllarda turizm şirketleri düzenliyor. Ama tek sorun yaşlılara hitap edecek bir şey yok aynı şekilde engellilere de odaların girişleri olsun odaların içi olsun fazla bi olanak sağlamıyor maalesef.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Kaplıcaların tarihini incelediğimizde yüzyıllardır şifa dağıttığı ve çok eski yıllarda tedavi merkezi konumunda olduğu gözümüze çarpıyor. Bu konuda şimdiki yerini nasıl buluyorsunuz herhangi bir gelişme var mı?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K1: Evet eskiden beri şifa merkezi olduğu bilinmekte fakat daha modern şartlara sahip apartlar, daireler ve 5. yıldızlı otellerin olması, SPA merkezlerlinin açılması, çamurun daha modern şekillerde uygulanması bize gelişmeleri göstermektedir.

K3: Hristiyan'lığın en önde olduğu Frigya ve Bizans İmparatorluğu döneminde elimizdeki belgelerde, yapılan müze araştırmalarında "Afyon Arkeoloji Müzesi", "Antalya Arkeoloji Müze"sin yaptığı araştırmalarda da şu anda kaplıcalarda bayrak dikili olan Hristiyan'lığın çok kutsal saydığı Kibele Sunağıdır. Kaplıca, Koçhisar, Çorhisar köyleri bir bütün "Hierapolis" şehri olarak geçmekte ve valisi Papazdır ve orada büyük bir Hristiyan tapınağı vardır ve burası yanmış yandıktan sonra burası "Yanık Frigya" olarak tarihe geçmiştir.

K8: Eskiden tedavi olarak kükürt, çamur banyoları varı. Ama şimdi otellerin yapılmasıyla bu teknolojik olarak biraz daha iyileşme oldu tabi ki eskiye göre biraz daha iyi.

K10: Bizim burda eskiden bi Eski Otel vardı burda da zaten standart bi çamur banyosu vardı. Şimdi ise 3 tane 5 yıldızlı otelimiz var. Otellerde mecbur tabi hizmet vermek maksatlı SPA'lar olsun modern çamur banyoları olsun güzellik amaçlı olsun sağlık açsından da daha fazla gelişme gösteriyor.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Eski kaplıca tedavisi ile yeni kaplıca tedavisi arasında fark var mıdır?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K2: Eski ile yeni arasında aslında pek bi fark yoktur. Ama yeni yapılan oteller sadece tedavi çeşitlerini arttırmış ve geliştirmiştir. Örneğin artık fizik tedavi ve spa merkezi olarak hizmetleri vardır. Bunların tabi ki yararları vardır ve geliştirmektedir. Sonra artık anında doktor, sağlık merkezi artık bulabilmekteyiz.

K4: Var tabii eskiden teknoloji olmadığı için daha gelişmiş değildi. Şimdi çamuru ile, fizik tedavisi ile, bunu daha iyi bilen özel elamanları ile daha çok hizmet veriyor. Bu fark gözle görülür şekildedir.

K7: Yöntem yönünden birkaç farklılık var. Eskiden suyun içine bazı bitkisel, doğal katkı maddeleri katarak yapılan SPA tedavisi şimdi daha modern bir şekilde yapılmakta. Ama eskisi kadar etkili midir bilmem, doğallığını kaybetmiştir bence.

K8: Eskiden tedavi olarak kükürt, çamur banyoları varı. Ama şimdi otellerin yapılmasıyla bu teknolojik olarak biraz daha iyileşme oldu tabi ki eskiye göre biraz daha iyi.

K10: Bizim burda eskiden bi Eski Otel vardı burda da zaten standart bi çamur banyosu vardı. Şimdi ise 3 tane 5 yıldızlı otelimiz var. Otellerde mecbur tabi hizmet vermek maksatlı SPA'lar olsun modern çamur banyoları olsun güzellik amaçlı olsun sağlık açsından da daha fazla gelişme gösteriyor.

Araştırmada bazı katılımcıların *"Hüdai Kaplıcası mineral çeşitliliği ve dimağ yorgunluğuna iyi gelmesi yönünden diğer kaplıcalardan farklı olduğunu biliyoruz ve bunun dışında bir fark yarattığını düşünüyor musunuz?"* sorusuna dair görüşler şu şekilde ifade edilmektedir:

K2: Tabi ki psikolojik olarak iyi gelmektedir, banyosu olsun, kükürtlüsü olsun, çamuru olsun iyi gelmektedir ama temizlik konusunda biraz sıkıntı vardır. Daha iyi olabilmeleri için temizliğe dikkat etmeleri gerekmektedir ve tabi ki gelen kişileri de temizlik konusunda, güzel kullanım konusunda uyarmak lazım.

K3: Suyumuzun analizleri yapılmıştır, çamurumuzun analizleri yapılmıştır. Hastalıkların veyahutta insanların kendilerine şifa bulabilmeleri için en iyi ortam biraz öncede belirttim en güzel kaplıca birincisi İtalya'da ikincisi Hüdai Kaplıcalarıdır. Ama modern çağda daha teknolojik olarak yapılmalı, daha çok geliştirilmelidir. Bugün bir sakat veya özürlünün gelebileceği ortamlarda çamur havuzları hazırlanmalı, otomatik olarak girip çıkmalıdır. Böyle teknolojik organizasyonlar yapılmalıdır. Hizmetin verimliliği bakımından bunlar gereklidir.

K4: Kaplıcamızın ünlü olmasının sebeplerinden biri bu da, insana bi rahatlık, dinginlik veriyor. Diğer kaplıcalardan ünlü olmasını bi bu özelliği bir de çamuru sağlamaktadır. Ama daha fazla tanıtım yapılsın ki dünya çapında duyulalım. Böylelikle daha çok tanınmış ve gelişmiş oluruz.

K7: En büyük şeyi romatizmaya iyi gelmesidir ve çamur banyosu Dünya'da tektir. Ama bunu da ticarileştirmişlerdir. Bu çamuru paketleyip satmaktadırlar. Ama bence yerinde olması önemlidir. Ayrıca felçli hastalara da iyi gelmektedir. Bizzat şahit oldum yakınlarının kollarında külçe gibi gelip de buradan yürüyerek çıkan insanlara. Ama biz bunu değerlendiremiyoruz yani. Sandıklı Altın bir şehir niye? Altın gibi altından daha değerli suyu var.

K10: Fark olarak kendi araştırmalarımız olmasa da belediyemiz ve sağlık açısından yapılan araştırmalarda birden çok hastalığa iyi geldiği mesela böbrek hastalığı ondan sonra kireçlenmeler olsun nörolojik hastalıklarda faydalı olduğu biliniyor ama kesin olarak herhangi bir şekilde kendimiz denemişliğimiz olmayınca bilemiyoruz ama sağlık açısından yararlı olduğu söyleniyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sağlık turizminin gelişmesinden en çok etkilenen kesim, turizmin geliştiği bölgede yaşayan yerel halktır. Bölgedeki ikamet eden yerli halkı temsil eden insanların; turizm gelişiminin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel anlamda ne yönde algıladığı, sağlıklı bir turizm planlamasının en önemli kısımlarındandır. Yerli halkın turizmin etkilerine ilişkin algıları, yapılan turizm planlamalarına vereceği tepkinin göstergesidir. Bunun için de turizmin geliştiği bölgede yaşayan yerli halkın bu gelişim karşısında etkilenmesinin belirlenmesi, fazla bir araştırmaya konu edilmemiştir. Bize kaynak oluşturabilecek yapılan araştırmalarda genellikle turizmin yerli halk tarafından ne yönde algılandığı ve halkın turizm gelişimi karşısında verdiği tepkinin ne yönde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında, turizmin gelişim sürecinde, bölgedeki yerli halkın desteğinin büyük önem arz ettiği söylenebilir. Dolayısıyla turizmin iyi yönde gelişimi sağlayabilmek yerli halkı ekonomik ve kültürel açıdan nasıl etkilediğini bulmakla ile ilgilidir. Planlı bir turizm gelişimi için de yerli halkın turizm algısının belirlenmesi, büyük önem taşımaktadır.

Sandıklı, turizmin son yıllarda hızlı gelişme gösterdiği bir yer konumuna gelmiştir. Friglerden beri birçok medeniyet tarafından ikamet yeri olarak kullanılması ve günümüzde birçok bölgeye yakın olması, Sandıklı ilçesinin turistik bir alan olarak önemini artırmaktadır. Sandıklı'nın önemli sayılabilecek bir turizm alanı haline gelmesi, araştırmanın bu bölgede yapılmasının nedenini oluşturmuştur. Bu çalışmada, sağlık turizminin Sandıklı ilçesine olan kültürel ve ekonomik etkilerini Hüdai Kaplıcaları açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların turizmin etkilerine yönelik algı ve desteği, yaş, öğrenim durumu, meslek, gelir durumu, yaşadığı yer ve memleketi gibi değişkenler aracılığıyla incelenmiş ve bu doğrultuda oluşturulan sorularla etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Seyahat etmenin eskiye oranla kolaylaşması, insanların turizme katılma oranını artırmıştır. Seyahat etmeye katılımın artması ülkemizde ve ülkeler arası boyutta turizme ivme kazandırmıştır. Bu ivme sayesinde kişiler farklı yerlerde turizme katılmaktadırlar ve bu yerlerde bölgenin kültürünü de tanımaktadırlar ve etkileşime geçmektedirler. Yerel halk ile geçilen bu etkileşim eğer olumlu olursa turizmin büyümesine, yaygınlaşmasına etki edecektir. Ama tam tersi bir durum söz konusu olursa destek görmeyecek olan turizm varlığını sürdürmekte zorlanacaktır.

Günümüzde deniz kum güneş üçlüsü kapsamında yapılan turizmin yerini artık genç ve sağlıklı görünmek, yaşam kalitesini ve süresini artırmak, kişisel bakım yapmanın öneminin artması, stresten kaçma ve dinlenme ihtiyacının artması sağlık turizmine olan talebi artırmıştır. Hüdai kaplıcalarında tesislerin çoğalması, ormanlık alanların düzenlenmesinin yanı sıra doğal özellik olan mineral yapısının zenginliği ve çamuru bu istekler açısından ideal ortamı oluşturmaktadır.

Turizm sektörü, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişme göstererek daha geniş halk kitlelerine ve uzak mesafelere yayılmıştır. Günümüzde parasal ve kitlesel bir olgu haline gelen turizmin yarattığı ekonomik etkiler, ülke ekonomilerinde ve özellikle uluslararası ekonomik ilişkilerde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum, yalnızca uluslararası turizm hareketlerinden büyük pay alan gelişmiş ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde de turizme verilen önemi artırmaktadır. Turizmin ulusal ve uluslararası kazandığı dev boyutlarla; yatırımları ve iş hacmini geliştiren, gelir yaratan, döviz sağlayan ve yeni istihdam olanakları sağlayan bir nitelik kazanması, ülkelerin dikkatinin bu ekonomik olay üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları ekonomik krizlerin ve darboğazların aşılmasında, turizmin yarattığı dinamik ekonomik etkiler, söz konusu ülkelerin turizme daha çok önem vermesine olanak sağlamıştır (Bulut, 2000: 74). Yapılan yeni oteller ve geliştirilen imkanlar sayesinde ziyaretçiler sadece sağlık bulma amacı ile değil eğlenme, dinlenme vb. amaçlarla da gelmektedirler. Ayrıca Hüdai Kaplıcalarında termal turizmin hem 12 ay boyunca yapılabilir olması hem doğa ile iç içe bulunan bir yerde olması ekonomik anlamda katkıyı artırmaktadır.

Turistlerle bölgede yaşayan yerli halk arasındaki ve turistlerin kendi aralarında kurdukları ilişkiler, turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerinin önemli bir göstergesidir. Sandıklının sağlık turizmine ilgi göstermesi ilk olarak turizmin ekonomik çekiciliğinden kaynaklanmaktadır. Sandıklı önceden tarım, ticaret vb. ekonomik alanlarda aktifken, turizmle birlikte daha fazla gelir elde etmek ve bu yolla yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla turizm sektörüne ilgi göstermeye başlamıştır. Böylece turizm gelişme gösterdikçe; işyerlerinde de bir çeşitlenme ve farklılaşma kendini göstermekte, turistik eşya satan birimlerin, otellerin sayısı da artmaktadır. Turistlerle yerli halk arasında başlangıçta ekonomik alanda çoğalan ilişkiler, zaman geçtikçe yerli halkın turistlerin yasam biçimleri hakkında bilgi sahibi olmalarını

sağlayacaktır. Yerli halkın, turistlerle kurduğu sosyal ilişkiler, yerli halkın dışa kapalı tavırlarını bırakıp, dışa açık davranışlar geliştirmelerine neden olmuştur.

Sandıklıdaki sağlık turizmi aktivitelerinin artması sonucunda Sandıklı'yı ekonomik anlamda yükselttiği, belediye tesisleri, oteller, seralar sayesinde yeni iş sahaları ve olanakları sağladığı görülmüştür. Sağlık turizmi faaliyetlerinin yöre halkının yaşam standartlarını artırdığı, ilçedeki yabancı dil öğrenme isteğinin ve öğrenen kişi sayısının arttırdığı öğrenilmiştir. Turist ve yöre halkının kültürel etkileşimin artmasından kaynaklı kültürel kimliğin korunma ve gösterilme isteğinin artması sonucu kültürel yönü göstermek amaçlı festival, konser, sempozyum vb. şeylerde artış gözlemlenmiştir. Günümüz dünyasında son olarak doğanın ve yer altı kaynaklarının korunma ihtiyacının artması sebebiyle çevre bilincinin yaygınlaştırılmaya çalışıldığı, bu doğrultuda jeotermal enerjiyi kontrollü bir şekilde kullanmaya çalışıldığı öğrenilmiştir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda, halkın etkilenmesinin daha olumlu yönde artırılması ve Sandıklı'da turizmin daha sağlıklı ve planlı gelişmesi için, ilgili taraflara birtakım öneriler getirilebilir. Çalışmanın izleyen kısmında bu önerilere yer verilmiştir.

- Sandıklı ilçesinde mevcut sağlık turizmi potansiyelinin artırılması ve turizmin çeşitlendirilerek geliştirilebilmesi hakkında Sandıklı Kaymakamlığı, Sandıklı Belediyesi, Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Afyon Kocatepe Üniversitesi gibi kurumların öncülük ederek turizmin olumlu etkilerinin artması ve geliştirilebilmesi için ortak bilimsel çalışmalar arttırılabilinir.

- Turizmi yöneten kamu ve özel sektör kuruluşları, daha çok turist çekmek ve olumlu etkileşimi arttırmak için medya iletişim araçları ve sosyal medya aracılığıyla turizm konusunda teşvik edilebilir.

- Yerli halkı da turizm çalışanı ya da yatırımcısı olarak değerlendirmek için Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Zafer Kalkınma Ajansı gibi kuruluşlardan destek alması için teşvik etmek.

- Sağlık turizmin daha uluslararası bir olay haline getirilmesi adına daha çeşitli kesimlere hitap edebilecek konaklama tesisi, yerel yemeklerin sunulduğu kaliteli restoranlar, uluslararası menüye sahip restoran seçenekleri, yurt dışında yabancı dillerde yayınlanmış Sandıklı rehber kitapları, yabancı medya yayınlarında Sandıklı tanıtımları yapılabilir.

- Hüdai Kaplıcalarına gelen turistlerin şehir merkezine çekilmeleri sağlanabilir. Bununla birlikte bölgede turist-yerli halk ilişkileri güçlenecek ve bölge halkının sağlık turizm sektöründen olumlu yönde etkileşimi artabilecektir.

- Ekoturizm alanı olan Akdağ Tabiat Parkı, inanç turizmi açısından evliyalar, Aziz Aberkios, tarihi alanların ortaya çıkarılması gibi yerlerinde sağlık turizmi ile birleştirilerek bölgenin çekiciliğinin artırılmasını sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Afyonkarahisar Yıllığı, (2013). Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Valiliği Yayını.

Akar, B. (2013). *Afyonkarahisar İli Sandıklı İlçesi Yaren Geleneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Akça, H. (2014). Sandıklı'da Kültür Turizmi Potansiyeli; *Marka Kent Sandıklı Sempozyumu Kitabı*, 15-18 Ekim 2014, Sandıklı, ss. 471-483.

Akman Dömbekci, H. ve Erişen, M. A. (2022). Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *Özel Sayı 2*, 141-160.

Bahar, O. ve Kozak, M. (2005). *Turizm Ekonomisi (2.Baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri Ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *7*(1), 231-274.

Barış, G. ve Özer Canarslan, N. (2014) Şehirlerin Markalaşma Sürecinde, Marka İmajı Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma; Sandıklı İlçesi Örneği; *Marka Kent Sandıklı Sempozyumu Kitabı*, 15-18 Ekim 2014, Sandıklı, ss.84-100.

Başat, H. ve Vural, T. (2014) Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Sakin Şehir (Cittaslow) Kavramı: Sandıklı'nın Sakin Şehir (Cittaslow) Olma Potansiyelinin Yerel Yöneticiler Tarafından Değerlendirilmesi; *Marka Kent Sandıklı Sempozyumu Kitabı*, 15-18 Ekim 2014, Sandıklı, ss. 373-401.

Bayer, M.Z. (1992). *Turizme Giriş*. İstanbul: Küre Ajans.

Bingöl, N. (2008). Dünya Spa & Wellness Ziyaretçi (Goer) Profili Ve Sahil Otellerimizdeki Uygulamalar; *1. Uluslararası Sağlık Turizmi Kongresi,* 15-16 Mart 2008, Antalya.

Buldukoğlu**,** S. (2014). *Sağlık Turizminin Türkiye'deki Yeri Ve Önemi*. (Yayınlaşmış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çontu, M. (2006). *Alternatif Turizm Çeşitleri Ve Kızılcahamam Termal Turizmi Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Eröz, S., Akyüz, N. ve Özgürel, G. (2014). Sandıklı İlçesi'nin Turizm Açısından Swot Analizi İle Değerlendirilmesi. *Marka Kent Sandıklı Sempozyumu Kitabı,* 15-18 Ekim 2014, Sandıklı, ss. 357-372.

Gökçe, F. (2016). *Yerli Halkın Turizmin Gelişimine Yönelik Algısı Ve Desteği: Afyonkarahisar Örneği.* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, Afyonkarahisar.

Gülmez, Z. (2012). *Türkiye'de Ve Dünya'da Sağlık Turizmi Ve Çeşitleri: Sağlık Turizminin Ülkemizdeki Mevcut Durumu Ve Bazı Ülkelerle Kıyaslanması*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Işık, G. (2011). Sandıklı'da Nüfusun Gelişimi. *Sandıklı Araştırmaları Sempozyumu Kitabı,* 19-22 Ekim 2011, Sandıklı, ss.397

İçöz, O. (2000). *Seyahat Acenteleri Ve Tur Operatörlüğü Yönetimi*. Ankara: Turhan Kitabevi.

İçöz, O. (2007). *Genel Turizm - Turizmde Temel Kavramlar Ve İlkeler*. Ankara: Turhan Kitapevi.

İçöz, O. (2009). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm Ve Türkiye'nin Olanakları. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, *4*(14), 2257-2279.

İlban, M. O. ve Kaşlı, M. (2009). Termal Turizmin Gelişmesini Etkileyen Sorunları Belirlemeye Yönelik Gönen'de Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış Dergisi, 9*(4), 1275-1293.

İşler, Ö. (2006). *Türkiye'de Turizm Ve Havayolu Analizi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kabukcuoğlu, S. (2013). *Nevşehir İli Kozaklı İlçesindeki Sağlık Turizmi Potansiyeli Ve Bu Potansiyeli Artırabilmek Yapılabilecekler*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karakuş, A.O. (2009). *Cumhuriyet Öncesi Ve Sonrası Tarihte Sandıklı*. Malatya: Evin Ofset.

Karakuş, A.O. (2010). *Şifalı Frigya'nın İncisi Hüdai Kaplıcaları*. Sandıklı: Sandıklı Belediyesi Yayınları.

Karatana, Ö. ve Özsarı, S. H. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu. *Kartal Eğitim Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi, 24*(2), 136-144.

Kaysici, T. ve Koca, N, (2011). Sandıklı'da Jeotermal Seracılığın Coğrafi Özellikleri. *Sandıklı Araştırmaları Sempozyumu Kitabı*, 10-22 Ekim 2012, Sandıklı, ss.369-376.

Kervankıran, İ. (2014). Beypazarı/Ankara Örneğinde Turizmin Ekonomik, Toplumsal Ve Çevresel Etkilerine Yerel Halkın Yaklaşımı. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31,* 133-153.

Kostak, D. (2007). *Turizm Hareketleri (Türkiye Örneği Üzerinden Sağlık Turizmi)*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kozak, N., Kozak, M. ve Kozak, M. (2014). *Genel Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kök, M. (2013). *Sağlık Turizmi Açısından Termal Turizm (Denizli Örneği).* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Olalı H. ve Timur A. (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık.

Özav, L. (2000). Dünden Bugüne Sivaslı İlçesinde Nüfus Artışı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, *6*(3), 155-168.

Özav, L. ve Yasak, Ü. (2006). Sandıklı İlçesinde Nüfusun Gelişim, Dağılış Ve Yoğunluk Özelliklerinin Cbs İle Analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi, 14*, 1-16.

Özbek, D. ve Özbek, T. (2010). Jeotermal Kaynakların Sağlık Ve Termal Turizme Entegrasyonu. Jeotermal Haber Bülteni, *1*, 99-113.

Özbek, T. (2009). Jeotermal Kaynakların Entegre Olarak Sağlık Ve Termal Turizmde Değerlendirilmesi. *2. Uluslararası Sağlık Turizmi Kongresi*, 27 Şubat - 02 Mart 2009, Antalya.

Özdemir, M. A. ve Kervankıran, İ. (2011). Turizm Ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, *24*, 1-25.

Özen, Y. (2010). *Türkiye'de Sağlık Turizmi İşletmeciliğinde Franchısıng Sisteminin Uygulanabilirliğine Yönelik Niteliksel Bir Araştırma*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özer, M. (2014). Sandıklı'da İnanç Turizmi. *Marka Kent Sandıklı Sempozyumu Kitabı,* 15-18 Ekim 2014, Sandıklı, ss. 159-169.

Özgül, A. (2014). *Türkiye'de Sağlık Turizmi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Öztaş, K. ve Karabulut, T. (2002). *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sandıkçı, M. (2008). *Termal Turizm işletmelerinde Sağlık Beklentileri ve Müşteri Memnuniyeti*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Sandıklı İlçe Tarım Müdürlüğü. (2010). *İlçe Tarım Ürünleri*. Sandıklı/Afyonkarahisar.

Sandıklı'nın Coğrafi Konumu. Ağustos, 14, 2021, http://sandikli.bel.tr/Cografyasi/

Sarıışık, M. (1994). *Türkiye'de Termal Turizm ve Sandıklı (Afyon) Bölgesi Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *21*(2), 419-426.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2011). Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Uygulama Rehberi. http://www.saglik.gov.tr/SaglikTurizmi/dosya/1-75066/h/saglik-turizmi-ve-turistin-sagligi-uygulamarehberi.pdf (Erişim Tarihi: 01.08.2016).

T.C. Sağlık Bakanlığı, (2012). Sağlık Turizmi El Kitabı, Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını.

Taş, B. (2012). Afyonkarahisar İlinde Termal Turizmin Gelişimi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26*, 139-152.

Taş, B. (2010). *Sandıklı İlçesinde Arazi Kullanımı ve Planlama Örnekleri*. Afyonkarahisar: Kocatepe Akademik Yayınevi.

Taş, B. (2014). Sandıklı İlçesinde Haşhaş Tarımı. *Marka Kent Sandıklı Sempozyumu*, 15-18 Ekim 2014, Sandıklı, ss. 236-253.

Tolay, L. (2011). *Türkiye'de Turizm Sektöründe Uygulanan Her Şey Dahil Sistemin Orta Öğretim Seviyesinde Turizm Eğitimine Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Toskay, T. (1989). *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınevi.

Tunç Hussein A. ve Saç, F. (2008) *Genel Turizm (Gelişimi- Geleceği)* (Birinci Baskı). Ankara: Siyasal Yayınevi.

Türkiye Sağlık Vakfı. (2010). *Dünya'da Ve Türkiye'de Sağlık Turizmi 2010 Durum Tespit Raporu Ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Efil Yayınevi.

Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3*(3), 1-9.

Yavuz, M. (2011). *Afyonkarahisar - Sandıklı İlçesi Akdağ Tabiat Parkı'nın Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Yirik, Ş. (2013). Batı Akdeniz Bölgesinde Sağlanan Sağlık Hizmetleri ve Etik Sorunlar. *BAKA Sağlık Turizm Çalıştay Raporu*, Mayıs 2012, Antalya, ss. 18-22.

EKLER

Ek 1: Araştırmanın Soruları

1) Yaşınız?

2) Mesleğiniz?

3) Geliriniz?

4) Memleketiniz?

5) Yaşadığınız yer?

6) Turizmi sizce nedir, tanımlayabilir misiniz? Turizm hakkındaki genel görüşleriniz nelerdir?

7) Geçmiş ile günümüzü kıyaslayacak olursak turizm alanında nasıl değişiklikler ya da gelişmeler görüyorsunuz?

8) Turizm küreselleşmeden nasıl etkilenmiştir?

9) Turizm Sandıklı'da nasıl bir faaliyet alanına sahiptir?

10) Sandıklı hakkındaki genel görüşleriniz nelerdir?

11) Sandıklı'yı marka kent olma yolunda nasıl görüyorsunuz? Marka kent olma yolunda en önemli unsurlar nelerdir? Sandıklı'nın marka kent olma yolundaki en önemli unsurlarından birisi olan Hüdai Kaplıcaları'nın bu yola katkıları nelerdir ve neler olabilir? (Marka Kent: Sahip olduğu konum, mimari, tarih, altyapı, ulaşım, güvenlik, ticaret, kültür vb özellikleri ile kendisine benzer ya da rakip şehirlerden olumlu yönde ayrışarak çekim merkezine dönüşebilen şehirlere Marka Şehir diyoruz.)

12) Sandıklı'nın kültürü ve ekonomisi hakkında ki genel görüşleriniz nelerdir?

13) Sandıklıdaki sağlık turizminin yöre halkına kültürel ve ekonomik etkileri nelerdir?

14) Kaplıcaların yeni bir iş alanı yarattığını biliyoruz. Bu iş alanının ilçeye olan etkileri nelerdir? Sizce bu iş alanı dışarıdan göç almasına sebep olur mu? Göç alırsa nasıl etkileri olur?

15) Kaplıcaya gidiyor musunuz? Gidiyorsanız hangi sıklıkla ve neden gidiyorsunuz?

16) Kaplıcayı ziyaret eden eski misafir ve yeni misafir profili arasında nasıl bir fark var?

17) Hüdai Kaplıcalarındaki kaplıca turizm'inin 3. yaş turizmi yönünden nasıl değerlendirebiliriz? (3. Yaş turizmi: 60 yaş ve üstü grubun gerçekleştirdikleri turizm.)

18) Kaplıcaların tarihini incelediğimizde yüzyıllardır şifa dağıttığı ve çok eski yıllarda tedavi merkezi konumunda olduğu gözümüze çarpıyor. Bu konuda şimdiki yerini nasıl buluyorsunuz herhangi bir gelişme var mı?

19) Sandıklı'da kaplıcalardan daha çok kimler yararlanıyor ve yöre halkı olarak yararlandığımızı düşünüyor musunuz?

20) Eski kaplıca tedavisi ile yeni kaplıca tedavisi arasında fark var mıdır?

21) Hüdai Kaplıcası mineral çeşitliliği ve dimağ yorgunluğuna iyi gelmesi yönünden diğer kaplıcalardan farklı olduğunu biliyoruz ve bunun dışında bir fark yarattığını düşünüyor musunuz

Ek 2: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 16.05.2022-98004

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARLARI

TOPLANTI SAYISI:05	KARAR TARİHİ: 13.05.2022

KARAR 2022/199

Üniversitemiz Fen Edebiyat Fakültesi öğretim elemanı Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL tarafından yürütülen (Diğer Araştırmacılar: Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencisi Tuğba ERGÜVEN), "Sağlık Turizminin Sandıklı İlçesine Olan Kültürel ve Ekonomik Etkileri: Hüdai Kaplıcaları Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında kullanılacak veri toplama araçlarının, etik açıdan sakıncalı olmadığına, katılanların oy birliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mustafa GÜLER
Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul Başkan V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrak Doğrulaması https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5381&eD=BSN5VMVLZB&eS=98004 adresinden yapılabilir.